

Knjižnične zbirke u manjim dalmatinskim narodnim knjižnicama

Birkić, Sanja

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:215792>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-11**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Diplomski sveučilišni studij Informacijske znanosti - knjižničarstvo

Sanja Birkić

**Knjižnične zbirke u manjim dalmatinskim narodnim
knjižnicama: aspekt posudbe**

Diplomski rad

Zadar, 2017.

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Diplomski sveučilišni studij Informacijske znanosti - knjižničarstvo

Knjižnične zbirke u manjim dalmatinskim narodnim knjižnicama:
aspekt posudbe

Diplomski rad

Studentica:

Sanja Birkić

Mentorica:

Doc.dr.sc. Martina Dragija Ivanović

Komentor:

Dr.sc. Mirko Duić

Zadar, 2017.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Sanja Birkić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Knjižnične zbirke u manjim dalmatinskim narodnim knjižnicama: aspekt posudbe** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 11. prosinac 2017.

Sadržaj:

Sažetak	3
Uvod	4
1.Narodne knjižnice kao oaze kulturne raznolikosti	6
1.1.Narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj	8
2.Upravljanje knjižničnim fondom	11
2.1.Izgradnja knjižničnog fonda	12
2.2. Imperativ raznolikosti pri izgradnji knjižničnog fonda	16
2.3.Smjernice za nabavu	18
2.4. Knjižnična građa	21
2.4.1.Kupnja	23
2.4.2.Međuknjižnična posudba	25
2.4.3.Darovi	26
2.4.4. Otkup kao oblik dara	27
2.4.5.Ostali oblici nabave	28
2.5.Faze izgradnje fonda	30
2.6.Pomagala za selekciju građe	31
2.6.1.Kriteriji za selekciju građe	32
2.6.2.Opća načela selekcije	34
3.Vrednovanje knjižničnoga fonda	36
3.2.Vrednovanja izgradnje knjižničnog fonda	37
3.3.Metode vrednovanja fonda	38
3.4. Analiza posudbe	40
4. Istraživački dio rada	43
4.1. Narodne knjižnice malih dalmatinskih mjesta – definiranje pojma	43
4.2. Cilj i svrha istraživanja	43

4.2.1. Istraživačka pitanja.....	44
4.2.2. Hipoteze	44
4.3. Metodologija	44
4.4. Uzorak	46
4.5. Tijek istraživanja	47
4.6. Analiza rezultata.....	48
4.6.1. Zemlja porijekla	48
4.6.2. Godina prvog izdanja	50
4.6.3. Tip djela.....	51
4.6.4. Udio lektirnih naslova	53
4.7. Rasprava	54
Zaključak.....	59
Literatura	61
Grafikon 1. Zemlja porijekla autora	49
Grafikon 2. Vremenski period nastanka djela - ukupan rezultat	50
Grafikon 3. Udio beletrističkih i nebeletrističkih naslova - ukupan rezultat.....	52
Grafikon 4. Udio lektirnih naslova - ukupan rezultat.....	53
Tablica 1. Vremenski period nastanka djela - broj primjeraka po knjižnici	51
Tablica 2. Tip djela - broj primjeraka po knjižnici	51
Tablica 3. Udio lektirnih naslova - broj primjeraka po knjižnici	53

Sažetak

Promicanje kulturne raznolikosti nalazi se među glavnim zadaćama narodnih knjižnica. Kulturna raznolikost u knjižnicama podrazumijeva balansirano raspoređenu prisutnost različitih kultura pomoću pomno razrađenog plana nabave i izgradnje fonda. U fokus istraživačkog dijela ovog rada stavljen je korisnički interes za kulturno raznolikom građom prema aspektima države porijekla, godine prvog izdanja i tipa djela (beletristika ili nebeletristika). Metoda kojom se pritom koristilo bila je metoda analize posudbe, sukladno mišljenjima struke kako je to primjerena metoda za ispitivanje korisničkog interesa. Specifičnost ovog istraživanja je odabrani uzorak narodnih knjižnica u malim dalmatinskim mjestima, u kojima su narodne knjižnice uistinu središta kulturnih zbivanja i utjecaja. Istraživanje je pokazalo da korisnici knjižnica u manjim mjestima u Dalmaciji posuđuju kulturno neraznoliku građu. Najčitaniji autori su porijeklom iz Sjedinjenih Američkih Država, Hrvatske i Velike Britanije. Kada je u pitanju aspekt godine nastanka djela, više od tri četvrtine analiziranih naslova tiskano je po prvi puta nakon 2000. godine. Uzimajući u obzir tip djela, beletristički naslovi su posuđivani šest puta više nego li nebeletristički. Značajan je udio lektirnih naslova, koji su prikupljeni u sklopu popisa najposuđivanije građe u periodu svibnja 2017., čiji ukupan postotak čini 19,33%. Ovo je istraživanje pokazalo kako je interes prosječnih korisnika narodnih knjižnica u malim mjestima prema kulturno raznolikoj građi neusklađen sa naporima međunarodnih kulturnih organizacija u promicanju kulturne raznolikosti.

Ključne riječi

Kulturna raznolikost, narodne knjižnice, izgradnja fonda, korisnički interes, Dalmacija, vrednovanje fonda, posudba građe

Uvod

Tematska okosnica ovog rada je važnost prisutnosti kulturne raznolikosti u fondovima narodnih knjižnica. Izgradnja fonda je sastavni dio upravljanja knjižnim fondom¹, te se pažljivim vođenjem postupaka izgradnje fonda može uspješno inkorporirati kulturna raznolikost.

Kulturna je raznolikost cilj kulturne politike² i shodno tome sve kulturne ustanove su je dužne poticati i promovirati u svom radu. Kada su u pitanju knjižnice, one to čine svojim djelovanjem putem radionica i književnih večeri, ali i omogućavanjem da se putem kvalitetno izgrađenog fonda pristupi različitim kulturama svijeta, ali i različitim vremenskim periodima.

Cilj istraživanja provedenog u sklopu ovog rada je utvrditi razinu korisničkog interesa prema kulturno raznolikom građom pomoću metode analize posudbe. Metoda analize posudbe je odabrana budući ona direktno govori o korisničkom interesu. Svrha istraživanja je ukazati na važnost pomno izrađenog plana nabave kako bi se omogućilo balansirano prikupljanje kulturno raznolike građe.

Uvodno poglavlje donosi kratak okvir unutar kojega djeluju narodne knjižnice u Hrvatskoj, njihove zakonske okvire i temelje poslovanja.

Budući je kulturna raznolikost fonda odraz kvalitetnog upravljanja knjižničnim fondom, sljedeće poglavlje razmatra upravo postupke upravljanja fondom, a posebna je pažnja posvećena izgradnji knjižničnog fonda i njenim zakonitostima. U sklopu istog poglavlja definira se pojam kulturne raznolikosti i njezin značaj pri izgradnji fonda.

Na poglavlje o upravljanju knjižničnim fondom nadovezuje se poglavlje koje tematizira značaj vrednovanja knjižničnog fonda. Uspješno izgrađen fond ispunjava zadaće knjižnice, odgovara na potrebe korisnika i služi kao cilj vrednovanju uspješnosti izgradnje fonda.³ Posebna pažnja u ovom poglavlju se stavlja na metodu analize posudbe budući je ista odabrana kao metoda kojom će se provesti istraživanje unutar ovog rada.

Nakon kritičkog pregleda prednosti i mana spomenute metode, dolazi do istraživačkog dijela rada. Temeljna je hipoteza istraživanja da korisnici narodnih knjižnica u malim

¹Usp. Johnson, Peggy. Fundamentals of collection development and management. London: Facet publishing, 2014. Str. 1.

² Usp. Ranaivoson, Heritiana. Does the consumer value diversity? How the economists' standard hypothesis is being challenged. (2012). URL: https://www.researchgate.net/profile/Heritiana_Ranaivoson/publication/256041752_Does_the_Consumer_Value_Diversity_How_the_Economists'_Standard_Hypothesis_is_Being_Challenged/links/5631fe4b08ae506cea67f95b.pdf (2017-7-10)

³ Usp. Nebesny, Tatjana. Švob, Mira. Izgradnja knjižne zbirke u narodnim knjižnicama. URL: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/nebesny_svob.pdf (10.2.2017)

dalmatinskim mjestima čitaju kulturno neraznoliku građu, što se očituje u aspektima zemlje porijekla, godine prvog izdanja i tipa djela (beletristika ili nebeletristika).

Kako bi rezultati istraživanja bili relevantni, potrebno je ponajprije razjasniti zašto su točno narodne knjižnice oaze kulturne raznolikosti današnjeg društva kao i zakonske okvire koji im to ne samo omogućuju nego ih na takvo nešto i obvezuju.

1. Narodne knjižnice kao oaze kulturne raznolikosti

Usporedno s razvojem knjiga, razvijala se i potreba da se napisano sačuva na odgovarajući način i na odgovarajućem mjestu. Potreba za pomagalicama koja bi služila da se određeni primjerak brzo i učinkovito pronađe, rasla je s vremenom kako je rastao i broj zapisa. Tadić smatra da su „tako nastajale knjižnice, mjesta u kojima se pohranjivala i organizirano smještala veća ili manja količina zapisa radi njihova čuvanja i korištenja.“⁴

U jednom od temeljnih dokumenata o poslovanju narodnih knjižnica, IFLA-inoj publikaciji *Smjernice za narodne knjižnice*, narodne knjižnice su definirane kao „organizacije koje osniva, podržava i financira određena zajednica putem lokalne, regionalne ili nacionalne vlasti ili putem nekog drugog oblika organizacije.“⁵ Hrvatski *Zakon o knjižnicama* propisuje da osnivanje narodnih knjižnica ovisi o vlasti koja vodi zajednicu, pa su tako „općine i gradovi dužni osnovati narodnu knjižnicu kao javnu ustanovu, osim u slučaju kada djelatnost narodne knjižnice već obavlja koja sveučilišna ili općeznanstvena knjižnica na njihovom području.“⁶ Prema *Standardu za Narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj*, one mogu biti općinske, gradske ili županijske.⁷

Kako navodi *Nacrt prijedloga Strategije razvoja narodnih knjižnica do 2015.*, knjižnice „su podrška demokratskim odrednicama svakoga društva, dio su nacionalne kulture koji njeguje multikulturalizam te stoga imaju svoj regionalni i globalni aspekt zagovarajući i provodeći načelo jednakog pristupa objavljenim informacijama i informacijskim izvorima.“⁸ Pored toga, cilj im je pridonositi zajednicama kojima služe „omogućavajući pristup širokom spektru znanja, ideja i mišljenja . . . te također trebaju djelovati zaštićene od svakog oblika cenzure.“⁹ *Zakon o knjižnicama* Republike Hrvatske nalaže da se knjižnična djelatnost obavlja kao javna služba.¹⁰ Prema *Standardima za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj* one „posebnim oblicima djelovanja potiču kod svih kategorija pučanstva korištenje knjižnicom i knjižničnom građom.“¹¹

⁴ Tadić, Katica. Rad u knjižnici. Opatija : Naklada Benja, 1994. Str. 13.

⁵ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. / Christie Koontz i Barbara Gubbin. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 15.

⁶ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997) URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/267274.html> (2017-2-10) članak 9.

⁷ Usp. Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 58(1999). Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/270810.html> (2017-2-10) članak 4.

⁸ Strategija razvoja narodnih knjižnica do 2015. URL: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2014/01/Strategija-razvoja-narodnih-knji%C5%BEenica.pdf> (2017-2-10) str. 3.

⁹ Isto.

¹⁰ Usp. Zakon o knjižnicama. Navedeno djelo, članak 3.

¹¹ Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Navedeno djelo, članak 5.

IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice ističu da su glavne zadaće narodne knjižnice „osiguravanje pristupa znanju, informacijama, cjeloživotnom učenju i djelima mašte pomoću niza izvora i službi, a da su pritom na raspolaganju svim članovima zajednice bez obzira na njihovu rasu, nacionalnost, dob, spol, religiju, jezik, invaliditet, ekonomski i radni status, te obrazovanje.“¹² Ovakvi uvjeti podrazumijevaju da je i kulturna raznolikost sadržaja koje nude korisnicima jedan od prioriteta knjižničarskih zadaća.

Dvije glavne zadaće narodnih knjižnica su „pružanje usluga korisnicima i osiguravanje pristupa građi koju knjižnica posjeduje bez obzira na medij na kojemu se ta građa nalazi.“¹³ Dužnost je narodnih knjižnica stavljanje korisnika i zadovoljavanje svih njihovih informacijskih potreba na prvo mjesto.

Preduvjet zadovoljenja potreba je poznavanje korisničkih potreba i interesa a to se postiže pomoću analize postojećih korisnika, identificiranja potencijalnih korisnika i njihovih potreba u sklopu zajednice te se pomoću analize tih potreba određuju prioriteti pomoću kojih će se približiti istima¹⁴, navodi se u *IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice*. Nadalje, po provedbi analize knjižničnih i informacijskih potreba korisnika, knjižnica bi trebala osigurati usluge usklađene sa potrebama. Te usluge uključuju „posudbu knjiga i druge građe koja se nalazi u knjižnici, korištenje građe u prostoru knjižnice, pružanje obavijesti u tiskanom ili elektroničkom obliku, informacijsku službu i usluge rezervacije, informacijske usluge o zajednici, obrazovanje korisnika za korištenje knjižnice, organizaciju raznih programa i događanja, te korištenje suvremenih komunikacijskih alata kao što su blogovi, društvene mreže i slično.“¹⁵ Korisnike također „treba poticati na cjeloživotno učenje, proširiti njihove interese, poticati ih na sudjelovanje u raznim društvenim i kulturnim aktivnostima, kao i na čitanje iz razonode.“¹⁶ „Putem usluga koje pružaju, narodne knjižnice stoje na raspolaganju korisnicima prilikom pretraživanja i pronalaženja željenih informacija, ali ih isto tako educiraju i uče, potiču razvitak pismenosti, pružaju osobnu podršku, što sve rezultira razvitkom zajednice u djelokrugu narodne knjižnice.“¹⁷ Narodne knjižnice time postaju izvor pozitivnih promjena zajednice u kojoj djeluju a i šire.

¹²IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Navedeno djelo, str. 15.

¹³ Isto.

¹⁴ Isto.

¹⁵ Isto, str. 41.

¹⁶ Isto, str. 41-46.

¹⁷ Isto, str. 46.

1.1. Narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj

„U hrvatskim županijama djeluju 123 gradske i 78 općinskih knjižnica, ukupno 201 knjižnica, a po statusu 155 samostalnih knjižnica, 27 organizacijskih jedinica u mreži druge knjižnice, 14 knjižnica u sastavu, 7 knjižničnih stanica i 27 knjižničnih stacionara.“¹⁸ Kada se uz te podatke, gleda ukupan broj stanovnika, 77,9 posto stanovnika u mogućnosti je služiti se uslugama narodnog knjižničarstva.

Temelj poslovanja hrvatskih narodnih knjižnica uspostavljen je 1999. godine kada su doneseni *Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj* (NN58/1999) koji su na snazi još uvijek. Od tada pa do danas u svijetu knjižničarstva su se dogodile ključne promjene, kako tehnološke i financijske prirode, tako i promjene u ponašanju korisnika u pristupu informacijama, ali *Standardi* nažalost nisu prošli reviziju, koju su kako navodi Leščić trebali proći još 2009. godine.¹⁹ Nužno potrebna revizija *Standarda za narodne knjižnice* koja bi uzela u obzir tehnološki napredak, financijske promjene, promjene korisnika u pristupu informacijama kao i trendove u današnjem knjižničarstvu, pomogla bi pri podizanju standarda u svim narodnim knjižnicama, te ujedno i postavila knjižnice na mjesto u društvu koje zaslužuju.

Pored navedenih dokumenata, na knjižnično poslovanje hrvatskih narodnih knjižnica odnose se i sljedeći dokumenti Ministarstva kulture: Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj (2001.), Pravilnik o izboru i utvrđivanju programa javnih potreba u kulturi (2008.), Pravilnik o reviziji i otpisu knjižnične građe (2002.), Pravilnik o zaštiti knjižnične građe (2005.), Smjernice za odabir građe za digitalizaciju (2007.), Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu (2009.) te međunarodno prihvaćeni dokumenti: IFLA-ine Smjernice za narodne knjižnice (2011.) i IFLA/UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice (1994.).²⁰

Kada je riječ o funkcionalnoj povezanosti, Leščić tvrdi da narodne knjižnice u Hrvatskoj nisu povezane na razini države, pa se tako ni ne može govoriti o postojanju jedinstvene mreže ili sustava narodnih knjižnica. Povezanost pak postoji na županijskoj razini, pa se tako uvjetno koristi naziv mreža knjižnica pod kojim se podrazumijevaju sve narodne

¹⁸ Leščić, Jelica. Hrvatske narodne knjižnice u godini 2011. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, 3-4(2013), str. 192.

¹⁹ Usp. Isto.

²⁰ Usp. Majstorović, Zagorka. Čelić-Tica, Veronika. Leščić, Jelica. Strategijski plan razvoja knjižnica: s posebnim osvrtom na zadaće Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 1-2(2013), str. 56-57.

knjižnice koje djeluju na području pojedine županije, „pri čemu one nisu međusobno funkcionalno povezane na polju poslovanja i obrade knjižnične građe,“²¹ iako postoji primjera o kojima će biti govora kasnije. U svakoj županiji postoji središnja županijska matična narodna knjižnica. Svaka matična narodna knjižnica ima svoje zadaće te manje narodne knjižnice o čijem poslovanju vodi računa. U prosjeku većina županijskih matičnih službi skrbi oko deset narodnih knjižnica.²² Knjižnice povezane na županijskoj razini uglavnom povezuje i isti tip knjižničnog softvera. Zbog toga su one u mogućnosti razmijenjivati kataloške zapise.

Problemi u radu narodnih knjižnica, pored navedenih problema sa nepostojanjem funkcionalne povezanosti na razini države, proizlaze i iz nepostojanja jedinstvene strategije razvoja, kao i neprimjerenosti trenutnih zakonskih rješenja te ujedno i zastarjelosti važećeg standarda za narodne knjižnice, što sve skupa može rezultirati slabom vidljivošću knjižnica i knjižničarske profesije općenito unutar lokalne zajednice.

Prema *Nacrtu prijedloga Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2015. godine* cilj je bio „uspostaviti knjižnični sustav narodnih knjižnica koji kod korisnika potiče intelektualni rast i fleksibilnost u radu u skladu s informacijskim potrebama lokalne zajednice i svih njenih članova u suvremenom prostorno-informacijskom okruženju.“²³ Takav bi sustav približio knjižnicu korisnicima, te joj omogućio da unaprijedi svoju poziciju u zajednici. Za unapređenje pozicije, potrebno je prvo odrediti postojeće mjesto knjižnica unutar strategije razvoja lokalne zajednice te potom i uskladiti način poslovanja narodnih knjižnica s promjenama u okolini, posebno što se tiče novih informacijskih tehnologija. Kao što navode autorice Majstorović, Čelić-Tica i Leščić hrvatskim je knjižnicama od iznimne važnosti „kako će nadležno ministarstvo odgovoriti na promijenjene uloge knjižnica,“²⁴ to jest hoće li osigurati financijsku i logističku podršku koja je potrebna. U skladu sa *Nacrtom prijedloga Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2015.godine* jest i razvijanje narodne knjižnice u smjeru hibridnosti poslovanja, gdje je izražena značajna potreba za visokoobrazovanim osobljem koje posjeduje visoke stručne kompetencije, a poglavito posjeduje nužne kompetencije kada su u pitanju nove informacijske tehnologije. Postojanje stručnog kadra nužan je korak ka ostvarenju strategija. Potrebno je također i usvojiti dokumente – zakone, pravilnike, standarde, smjernice – realne u svojim odredbama

²¹ Leščić, Jelica. Navedeno djelo, str. 192.

²² Usp. Isto.

²³ *Strategija razvoja narodnih knjižnica do 2015.* Navedeno djelo, str. 5.

²⁴ Majstorović, Zagorka. Čelić-Tica, Veronika. Leščić, Jelica. Navedeno djelo, str. 67.

koji će biti postavljeni na način da ih knjižnice uistinu mogu i ostvariti ali i ujedno biti usklađeni s europskom zakonskom regulativom za knjižnice.²⁵

²⁵ Usp. Strategija razvoja narodnih knjižnica do 2015. Navedeno djelo, str. 5.

2.Upravljanje knjižničnim fondom

Knjižničari su u narodnim knjižnicama dužni snositi punu odgovornost za svoje djelovanje, kako svojim upravljačkim tijelima tako i lokalnoj javnosti, nalaže IFLA u svojim smjernicama za narodne knjižnice.²⁶ Jednako tako *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice* upozoravaju da knjižnica treba osigurati „jednakost u pristupu nizu izvora koji zadovoljavaju korisničke potreba za obrazovanjem, informacijama, rasonodom i osobnim razvojem, te poticati razvijanje raznolikih kulturnih sadržaja i iskustva,“²⁷ koji su ujedno i glavna tema ovog rada. Upravo ovakav pristup kada je u pitanju razvijanje raznolikih kulturnih sadržaja i iskustava ključan je za ovaj diplomski rad. Knjižnice su mjesta gdje se upoznaju druge kulture i svijetovi, te ukoliko knjižničari izgrađuju fondove imajući takve pretpostavke na umu, omogućit će svojim korisnicima kulturološko opismenjavanje kojeg na koncu neće biti ni svijesni, ali će obogatiti njihov način razmišljanja.

Tadić u svom priručniku *Rad u knjižnici* navodi kako se knjižnični fond u svim svojim dijelovima stalno popunjava. „To se postiže osmišljenom nabavnom politikom i odabirom građe, ažurnom obradom, odgovarajućom zaštitom te stalnim pročišćavanjem i vrednovanjem fonda.“²⁸ Spomenute radnje su ujedno i glavne faze izgradnje fonda o kojima će biti riječ kasnije.

Prema *Nacrtu prijedloga Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2015. godine* narodne knjižnice trebaju osigurati građu za sve vrste korisnika a posebna pažnja u dokumentu posvećena je građi koja do tada nije bila značajno zastupljena u knjižnicama kao što su knjige na brajici, zvučne knjige za slijepe, građa za gluhe i nagluhe osobe, osobe s invaliditetom te osobe sa poteškoćama u razvoju. Korištenje navedene građe povezano je s odgovarajućom informacijskom i komunikacijskom tehnologijom,²⁹ što podrazumijeva da su knjižnice pored navedene građe dužne osigurati i tehnologiju potrebnu za korištenje. Važeći *Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj* nalaže da „općinska narodna knjižnica mora imati knjižnični fond kojim može zadovoljavati oko 80% potreba svojih korisnika, dok će se ostale potrebe zadovoljavati građom i informacijama na razini županije ili države u okviru nacionalnog informacijskog sustava knjižnica.“³⁰ Svi

²⁶ Usp. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Navedeno djelo, str. 38.

²⁷ Isto, str. 66.

²⁸ Tadić, Katica. Navedeno djelo, str. 21.

²⁹ Usp. *Strategija razvoja narodnih knjižnica do 2015.* Navedeno djelo, str. 7-8.

³⁰ *Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj.* Navedeno djelo, članak 7.

mogući načini na koje knjižnica svojim fondom postiže kvalitetno zadovoljavanje potreba svojih korisnika, spadaju u domenu upravljanja fondom.

Prema Jenkins i Morley, upravljanje fondom/zbirkom (*collection management*) je zahtjevan postupak, koji je „širi od nabavne politike, politike smještaja, čuvanja i spremanja, izlučivanja i otpisivanja građe.“³¹ Majstorović i Ivić kažu kako je upravljanje fondom „sustavno upravljanje planiranjem, izgradnjom, financiranjem, vrednovanjem i korištenjem knjižničnih fondova tijekom duljega razdoblja, sve poradi ostvarivanja ciljeva ustanove.“³² Isto tako smatraju da je za učinkovito upravljanje fondom neizbježan program izgradnje fonda, budući da je on podskup cjeline upravljanja fondom, a podrazumijeva „skup stavova o općim načelima izgradnje fonda koji je namijenjen kako zaposlenima tako i javnosti.“³³ Na taj se način olakšavaju zaposlenicima poslovi koji se dotiču izgradnje kvalitetnog fonda. Upravljanje je fondom u današnje vrijeme jedna od najvažnijih sastavnica knjižničnog poslovanja i upravljanja.³⁴ To ipak ne znači da knjižnice temelje svoju vrijednost samo na broju primjeraka koje sadrži njihov fond, već da je kvalitetan način upravljanja fondom okosnica uspješnog knjižničnog poslovanja.

2.1. Izgradnja knjižničnog fonda

Izgradnja knjižničnog fonda je dugotrajan i dobro promišljen proces koji spada u sferu knjižničnog poslovanja.

Kada je riječ o izgradnji knjižničnog fonda narodnih knjižnica, *Nacrt prijedloga strategija razvoja narodnih knjižnica u Hrvatskoj do 2015. godine* donosi sljedeće ciljeve kao prioritetne: „izrada nabavne politike svake knjižnice, uspostava pokazatelja primjerenosti zbirke zahtjevima korisnika, nabava svih vrsta knjižnične građe, nabava e-građe, osiguravanje pristupa bazama podataka, zaštita knjižnične građe, digitalizacija, identifikacija i zaštita baštinskih zbirki, izrada obavijesnih pomagala i uspostava nacionalnoga portala baštinskih zbirki.“³⁵ Navedeni ciljevi su usklađeni sa međunarodnim standardima, te kao takvi samo prate već dobro utabani put međunarodne prakse u knjižničarstvu. Kako bi se strategija ostvarila potrebno je „osigurati financijska sredstva za nabavu građe i izgradnju zbirki,

³¹ Navedeno prema: Majstorović, Zagorka. Ivić, Kata. Izgradnja zbirki u sveučilišnom knjižničnom sustavu: model. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 3(2011), str. 46.

³² Isto.

³³ Isto.

³⁴ Usp. Isto.

³⁵ *Strategija razvoja narodnih knjižnica do 2015.* Navedeno djelo, str. 9.

odrediti se prema otkupu kao obliku nabave, izraditi nacionalni plan digitalizacije baštinskih zbirki i plan zaštite knjižnične građe.“³⁶

Jonhson definira izgradnju fonda kao promišljeni proces razvijanja ili izgradnje knjižničkog fonda u skladu sa potrebama i interesima zajednice i korisnika. Izgradnja fonda pokriva nekoliko aktivnosti poput selekcije, pisanja smjernica, istraživanja korisničkih potreba koje se direktno naslanjaju na upravljanje fondom, ali autorica izričito razdvaja ova dva pojma,³⁷ što itekako ima smisla s obzirom da se pojmovi izgradnja (development) i upravljanje (managment) na engleskom jeziku lako mogu prevesti istovjetnim terminima.

Prema Bucklandu, fond ima četiri uloge. Prva je arhivska funkcija, bez koje se gube svi tragovi o nastaloj građi. Druga uloga je osiguravanje pristupa spomenutoj građi. Treća jako bitna uloga jest savjetodavna ili bibliografska, zbog koje fond postaje sredstvo identifikacije. Četvrta uloga fonda je simbolička, točnije, zbirke su knjižnično sredstvo dokazivanja i opravdavanja postojanja. Sve su uloge poprilično kompleksne i jako usko povezane.³⁸ Teško da postoji knjižnica gdje fond ima samo jednu plošnu ulogu, pa je tako pri upravljanju fondom uvijek važno imati na umu višeznačajnost njegovih funkcija, te ne zapostavljati ni preferirati jednu nauštrb drugih.

Gormanova pak definicija knjižničkog fonda se tijekom godina mijenjala da bi na kraju obuhvatila četiri razine: materijalne dokumente koje posjeduje određena knjižnica, materijalne dokumente koje posjeduje neka druga knjižnica, a koji su dostupni međuknjižničnom posudbom, elektroničke dokumente nabavljene kupnjom ili pretplatom, te „besplatne“ elektroničke dokumente.³⁹ Uočljivo je kako ta „promjena proistječe iz razlike između materijalne knjižnične građe (knjige, filmovi, časopisi i zemljovidi) i elektroničkih dokumenata i izvora.“⁴⁰ Neizbježno je na to utjecala sve veća popularnost elektroničkih medija. Za knjižnice sve izraženiji prelazak sa tiskanog okruženja na elektroničko nije prvi put da se susreću sa revolucionarnim promjenama u poslovanju te ih je upravo sposobnost prilagodbe različitim uvjetima održala na visokom mjestu prioriteta javnog života.

IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice nalažu kako je fond potrebno kontinuirano razvijati kako bi se korisnicima pružio stalan izbor nove građe, ali i kako bi se zadovoljile

³⁶ Isto.

³⁷ Usp. Johnson, Peggy. Navedeno djelo, str. 1.

³⁸ Usp. Buckland, M.K. The purposes of collections. 2000.

URL:<http://people.ischool.berkeley.edu/~buckland/purpose.html> (2017-3-15)

³⁹ Usp. Gorman, Michael. Postojana knjižnica : tehnologija, tradicija i potraga za ravnotežom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 9.

⁴⁰ Isto, str. 70.

potrebe novih službi i osigurala usklađenost s promjenama vezanim uz njihovo korištenje,⁴¹ što znači da bi se pri upravljanju fondom stalno trebale pratiti promjene koje se događaju, te u skladu s njima mijenjati način poslovanja. To potvrđuje već spomenute navode kako je izgradnja fonda dugotrajan proces koji zapravo nikada ne prestaje, a dotiče se svih dijelova knjižničarskog posla.

Osim posebnih zbirki stare građe koje imaju svoju specifičnu vrijednost, „cjelokupni fond knjižnične građe treba biti aktualan, a pored toga u njemu moraju biti zastupljena i sva područja ljudskog znanja i stvaralaštva kako bi se na taj način zadovoljile potrebe korisnika svih dobi odnosno različitosti njihovih obrazovnih i kulturnih razina.“⁴² Osim aktualnosti i širine područja tema, fond bi ujedno trebao odražavati i raznolikost kulturološke ponude. Kada je riječ o aktualnosti fonda, treba imati na umu da se kulturno raznolik fond odražava ne samo kroz različite kulture, već i kroz različite vremenske periode istih, budući se one neminovno mijenjaju. Za kvalitetu fonda je bitno da ima djela iz različitih vremenskih perioda, ne samo onih najstarijih i najaktualnijih, već i da ima brojna djela iz različitih desetljeća 20. stoljeća. Na taj način kulturna raznolikost jednog fonda nije samo transverzalna već i longitudinalna.

Tadić navodi kako se u manjim narodnim knjižnicama donedavno knjižnični fond imao običaj dijeliti na dvije glavne zbirke: zbirku knjiga i zbirku periodike, što se dolaskom novih medija uvelike mijenja. Fizički su takve zbirke unutar fonda odijeljene, a koliko će takvih zbirki knjižnica posjedovati zavisi o njenoj veličini kao i vrstama knjižnične građe u njenu posjedu.⁴³ Budući da već spomenuti novi mediji utječu na ustaljene podjele fonda, on sad tako obuhvaća i multimedijску građu za čiju reprodukciju nije potrebno računalo poput filmova i glazbe koji se nalaze na DVD i CD zapisima, ali i digitalnu zbirku koja podrazumijeva sve zapise koji se nalaze u digitalnom obliku i kojima korisnici imaju pristup putem računala, neovisno o tome da li su zabilježeni na nekom od prijenosnih medija ili su dio mrežnih baza podataka kojima knjižnica omogućava pristup.

Jednako tako, Tadić navodi kako se fond treba graditi sukladno knjižničnim standardima koje je razvilo stručno osoblje, a koji su povezani s potrebama i interesima lokalnog stanovništva i odražavaju raznolikost društva.⁴⁴ Štoviše, u novije je vrijeme općeprihvaćeno načelo o raznolikosti koje upućuje da se raznolikost društva ne treba samo

⁴¹ Usp. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Navedeno djelo, str. 66.

⁴² Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Navedeno djelo, članak 17.

⁴³ Usp. Tadić, Katica. Navedeno djelo, str. 19.

⁴⁴ Isto.

odražavati, već razvijati i poticati na način da se korisnicima omogući pristup utjecajima drugih kultura, o čemu će više riječi biti u potglavlju 2.2. Imperativ raznolikosti pri izgradnji knjižničnog fonda Za takvo proširivanje zadaće knjižnice sa isključivo odgojne i obrazovne uloge, na onu koja stavlja naglasak i na kulturne, zabavne i rekreativne zadaće, Nebesny i Švob smatraju da znatno prelazi dosadašnje okvire fonda narodnih knjižnica.⁴⁵ To bi donekle i bilo točno ukoliko bi se uzimala u obzir samo odgojno – obrazovna zadaća knjižnica, no knjižnice po svojoj definiciji nisu samo odgojno – obrazovne ustanove, već su odgoj i obrazovanje samo jedna od njihovih zadaća. Uostalom, nepotrebno je razdvajati zadaće koje knjižnica ima kao samostalne, već je upravo prožimanje svih zadaća ono što čini knjižnice osloncem modernog društva. Ono što po pitanju davanja prednosti jednoj od zadaća najviše brine Nebesny i Švob su ograničena sredstva i prostor, pa stoga navode kako se „nabava građe mora vršiti na osnovi jasnih i čvrstih kriterija“⁴⁶ koji bi idealno uzimali u obzir sve zadaće knjižnice, ali prednost bi ipak imala ona građa koja je najviše u skladu sa poslanjem knjižnice. Knjižničari će uvijek težiti da odabiru građu koja će sadržavati odlike koje zadovoljavaju veći broj zadaća koje knjižnica ima, tako da na koncu nije pitanje kvalitete sadržaja, već više u kolikoj će mjeri knjižnica nabavljati pojedinu građu. Ukoliko primjerice na istom području djelovanja postoji kvalitetna školska knjižnica, nije nužno da narodna knjižnica vrši nabavu priručnika namijenjenih osnovnoškolskom uzrastu u istom broju kao i knjižnica koja je ujedno i narodna i školska knjižnica, iako takvih primjera nema na hrvatskom području.

Temeljni kriterij koji bi svaki knjižničar trebao imati na umu pri izgradnji zbirke nalaže da „narodne knjižnice moraju imati zbirku raspona građe koji zadovoljava sve članove zajednice.“⁴⁷ S druge strane, *Standard za hrvatske narodne knjižnice* preporučuje omjer građe koji se sastoji od „45% beletristike, 25% znanstvene i popularno-znanstvene literature, te 27% literature za djecu i 3% priručne literature.“⁴⁸ Neizbježno se nameće dvojba može li se navedenim postotcima zadovoljiti sve članove zajednice i njihove potrebe. Počesto su u malim narodnim knjižnicama određeni dijelovi fonda zapostavljeni, točnije nedovoljno korišteni u usporedbi sa posudbom beletristike i popularne publicistike.

Svaka narodna knjižnica mora nastojati također organizirati i zbirku multimedijske građe, kao i zbirku slikovnih i grafičkih dokumenata i publikacija. Jednako tako, sve narodne knjižnice kao i njihovi ogranci moraju imati stanoviti broj naslova tekuće periodike. Ukoliko

⁴⁵ Usp. Nebesny, Tatjana. Švob, Mira. Navedeno djelo, str. 2.

⁴⁶ Isto, str. 4.

⁴⁷ Evans, E.G., Saponaro, M.Z. *Developing library and information center collections*. London, Libraries Unlimited, 2005. Str. 51.

⁴⁸ *Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj*. Navedeno djelo, članak 19.

„u općini živi više od 1.500 stanovnika koji su pripadnici nacionalnih manjina ili etničkih zajednica, narodna je knjižnica dužna osigurati odgovarajući broj naslova na jezicima manjina ili etničkih zajednica.“⁴⁹ Svi navedeni kriteriji zajedno dovode do toga da je proces selekcije potrebno uskladiti sa potrebama korisnika za širokim, demokratskim pristupom informacijama, a to se rješava pomnim promišljanjem zadaća knjižnice, te izradom pisanog dokumenta (poslanja) i njegovim javnim objavljivanjem. Nakon što se knjižnica opredijeli da će uglavnom zadovoljavati određene potrebe korisnika, usmjerit će se potom na prikupljanje građe koja će biti u skladu s tim. „Na osnovi dokumenta koji utvrđuje zadaće knjižnice, treba potom izraditi smjernice za izgradnju zbirke – kao pisani, javno objavljeni dokument – na temelju kojih će se izrađivati dugoročni, srednjoročni ili godišnji planovi nabave.“⁵⁰ „Knjižnice bez smjernica su kao tvrtke bez poslovnog plana,“⁵¹ smatra Johnson. Važnost smjernica i njihova funkcija se obrađuje u potpoglavlju 2.3. Smjernice za nabavu.

2.2. Imperativ raznolikosti pri izgradnji knjižničkog fonda

„Kultura, održivost, kulturna raznolikost, demokracija i ljudska prava, odnos prema okolišu – sve to predstavlja mnoštvo vrijednosnih određenja koja utječu na razvojne smjerove u društvu pa se te vrijednosti žele osigurati“⁵² kaže Uzelac u svom članku o digitalnim kulturnim dobrima. Ovaj je citat u potpunom skladu sa UNESCO-ovom *Univerzalnom deklaracijom o kulturnoj raznolikosti* koja navodi kako je kulturna raznolikost „jedan od korijena razvoja, ne samo u smislu ekonomskog rasta već i u zadovoljavajućem intelektualnom, emotivnom, moralnom i duhovnom pogledu.“⁵³ Da je kulturna raznolikost postala ciljem kulturne politike, primjećuje i Ranaivoson koji zaključuje kako je kulturna raznolikost ključna za ostvarivanje individualnih sloboda i prava na izbor.⁵⁴

UNESCO-ova deklaracija kulturnu raznolikost definira neophodnom za ljudski rod na jednak način što je prirodna raznolikost prirodi, „ona predstavlja zajedničko naslijeđe čovječanstva i treba da bude priznata i afirmirana za dobro sadašnjih i budućih generacija.“⁵⁵

Kulturni sektor, a poglavito knjižnice, arhivi i muzeji, upozorava Uzelac, bivaju osiguravatelji pristupa dokumentima i informacijama a samim time i širenja znanja

⁴⁹ Isto, članak 23.

⁵⁰ Nebesny, Tatjana. Švob, Mira. Navedeno djelo, str. 4.

⁵¹ Johnson, Peggy. Navedeno djelo, str. 98.

⁵² Uzelac, Aleksandra. Digitalna kulturna dobra u informacijskom društvu između javne domene i privatnog vlasništva. // *Medijska istraživanja* 10, 1(2004), str. 45.

⁵³ UNESCO-ova Univerzalna deklaracija o kulturnoj raznolikosti. URL: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13179&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (2017-3-15) članak 7.

⁵⁴ Usp. Ranaivoson, Heritiana. Navedeno djelo, str. 11.

⁵⁵ UNESCO. Navedeno djelo, članak 1.

zainteresiranim korisnicima,⁵⁶ iz čega proizlazi da su upravo navedene ustanove dužne očuvati kulturnu raznolikost.

Pozivajući se i dalje na UNESCO-vu deklaraciju, važno je primjetiti kako je „neophodno osigurati skladnu interakciju između pojedinaca i grupe sa različitim, promijenjivim i dinamičnim kulturnim identitetom i njihove volje da žive zajedno . . . osiguravajući slobodan protok ideja putem riječi i slike, treba se postarati da sve kulture dođu do izražaja i da ih drugi upoznaju.“⁵⁷ Najbolji način da se takvi zahtjevi ispune je uz pomoć knjižnica. *Univerzalna Deklaracija o kulturnoj raznolikosti* u nastavku spominje upravo sve ono što je ujedno i često dio poslanja narodnih knjižnica: „Sloboda izražavanja, pluralizam medija, višejezičnost, podjednake mogućnosti pristupa umjetnosti i znanstvenom i tehničkom znanju, uključujući i njegove digitalne forme, kao i mogućnost da sve kulture imaju pristup sredstvima izražavanja i širenja, garanti su kulturne raznolikosti.“⁵⁸ U istoj *Deklaraciji* je i *Članak 7 – Kulturno naslijeđe, izvor kreativnosti*, koji direktno obvezuje upravo između ostalih i knjižnice budući da nalaže da se kulturno naslijeđe u svim oblicima treba sačuvati za buduće generacije kao svjedočanstvo o „iskustvu i ljudskim stremljenjima, a sve kako bi se njegovala kreativnost u svojoj raznolikosti i razvijao pravi dijalog između kultura.“⁵⁹ Čačić-Kumpes u svom radu definira različite mogućnosti kulturnih prepletanja, te navodi kako je „itekako moguće da različite kulturne i etničke grupe mogu ravnopravno zajedno živjeti.“⁶⁰ Povijesno gledano, to nije uvijek bilo tako, te na nekim prostorima još uvijek i nije. Upravo stoga je i istaknuta važnost kulturne raznolikosti od strane UNESCO-a.

Cifrić navodi kako je homogenizacija kultura posljedica sve većeg prepletanja kultura koje je postalo neizbježno u vremenu modernih medija, te poglavito dominacije „američke kulture.“⁶¹ Upravo stoga, smatra da je održavanja kulturne raznolikosti nužno.

Iz svega navedenog proizlazi kako je jako važno pri izgradnji fonda imati na umu održavanje kulturne raznolikosti, pa pri izboru građe odabirati one naslove koji će obogatiti fond na takav način. Kulturnu raznolikost fonda određene knjižnice može se vrednovati na način da se napravi uvid u raznolikost knjižnične građe s obzirom na države iz kojih su autori te vremenske periode u kojima su pojedina djela nastala, kao što to predlaže Ranaivoson u

⁵⁶ Usp. Uzelac, Aleksandra. Navedeno djelo, str. 45.

⁵⁷ UNESCO. Navedeno djelo, članak 6.

⁵⁸ Isto.

⁵⁹ Isto, članak 7.

⁶⁰ Čačić-Kumpes, Jadranka. Politike reguliranja kulturne i etničke različitosti: o pojmovima i njihovoj upotrebi. // Migracijske i etničke teme 20, 2-3(2004), str. 144.

⁶¹ Usp. Cifrić, Ivan. Imperij ili zajednica? Homogenizacija i raznolikost kultura u kontekstu globalizacije i identiteta. // Društvena istraživanja 17, 4-5(2008), str. 774.

svom radu o mjerenju kulturne raznolikosti.⁶² Više o vrednovanju, kao i metodama vrednovanja biti će rečeno u trećem poglavlju.

Nužno je pružiti priliku različitim kulturama, točnije ne dopustiti da fond počiva na tek nekoliko različitih kulturnih utjecaja, već se truditi da se uvrštavaju i naslovi iz kultura koje dosad još nisu imale priliku naći svoju publiku. Koristeći se kvalitetnim selekcijskim pomagalicama, knjižničari će puno lakše otkriti naslove koji će zadovoljiti potrebe fonda. Nažalost, jedan od većih problema u izgradnji kulturno raznolikog fonda može biti nedostatno kulturno raznolika nakladnička produkcija.

2.3. Smjernice za nabavu

IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice preporučuju da bi svaka narodna knjižnica trebala imati pisane smjernice za izgradnju zbirke koje je usvojilo upravljačko tijelo knjižnice. Svrha tih smjernica treba biti osiguranje dosljednog pristupa održavanju i razvijanju knjižničnih zbirki i pristupa građi.⁶³ Smjernice za izgradnju zbirke svojevrsan su okvir i skup mjerila unutar kojih djelatnici rade, a korisnici znaju što mogu očekivati od zbirke.⁶⁴ U skladu sa vlastitom misijom, „svaka će knjižnica lakše utvrditi svoju nabavnu politiku u izgradnji zbirki, koja će joj tako omogućiti lakše donošenje smjernica za nabavu građe.“⁶⁵

Osim što su pomagalo za odabir građe, smjernice imaju više uloga. Pored toga što opisuju trenutno stanje fonda, one prisiljavaju djelatnike na ponovno razmatranje ciljeva organizacije, kako dugoročnih tako i kratkoročnih, kao što i opisuju kojim različitim aktivnostima treba dati prednosti.⁶⁶ Kao što se navodi u *Uputama za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela Conspectus*, smjernice ujedno pomažu po pitanju financiranja, služe i kao komunikacijski kanal ne samo unutar knjižnice već i između knjižnice i vanjskih sastavnica, poput podružnica ili srodnih ustanova, podržavaju kooperativni razvoj zbirke, otežavaju cenzuru i pomažu u cjelokupnom vođenju zbirke, uključujući i postupanje s darovima, izlučivanje građe i otkazivanje serijskih publikacija.⁶⁷

⁶² Usp. Ranaivoson, Heritiana. Measuring cultural diversity: a review of existing definitions. // Recuperado el, 2007, 23. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/5098/fc0787b4071be42136918fe78f210303376a.pdf> (2017-7-10) str. 17-20.

⁶³ Usp. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Navedeno djelo, str. 66.

⁶⁴ Usp. Darovi za zbirke: smjernice za knjižnice. Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela Conspectus. Međunarodna posudba i dostava dokumenata : načela i smjernice za postupanje. Model nacionalnog pravilnika za međuknjižničnu posudbu. Zagreb, Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 33.

⁶⁵ Nebesny, Tatjana. Švob, Mira. Navedeno djelo, str. 3-4.

⁶⁶ Usp. Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 50-51.

⁶⁷ Usp. Darovi za zbirke: smjernice za knjižnice. Navedeno djelo, str. 33.

Smjernice trebaju „definirati svrhu, opseg i sadržaj zbirke, kao i pristup vanjskim izvorima,“⁶⁸ upućuju *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice*. Nebesny i Švob ističu kako smjernice jednako tako „moraju sadržavati jasno oblikovane kriterije za izbor građe ... koje treba utvrditi za svaku vrstu građe koju knjižnica nabavlja, zasebno za knjige, ali i za periodiku, note, gramofonske ploče, zvučne i videokasete, CD-ove, CD-ROM-ove, igračke, izvorna umjetnička djela“⁶⁹ kao i e-knjige i e-izvore.

IFLA-ine Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela Conspectus napominju kako pisane smjernice „smanjuju osobnu pristranost, smještanjem osobnih odluka o odabiru u kontekst ciljeva izgradnje zbirke te ujedno i identificiraju praznine u odgovornosti za izgradnju zbirke.“⁷⁰ Takvim se ponašanjem postiže stalnost i dosljednost pri odabiru i reviziji. Jednako tako, smjernice pomažu i u izobrazbi novoga osoblja,⁷¹ a Johnson smatra da su ujedno i najbolja obrana protiv svih izazova na koje se nailazi pri izgradnji fonda,⁷² s čime se slažu i Evans i Saponaro kada kažu kako pisane smjernice omogućuju kontinuitet i konstantnost fonda neovisno o promjenama osoblja ili financiranja.⁷³ Smjernice možemo promatrati i kao izvor informacija za sve one koji unutar iste ili neke druge ustanove imaju interes za izgradnju i razvoj fonda.⁷⁴

IFLA-ine Smjernice za narodne knjižnice navode okvirni obrazac po kojem većina knjižnica piše svoje smjernice, te tako navode kako iste uobičajeno započinju univerzalno primjenjivim preporukama za sve vrste knjižica, na što se nastavljaju preporuke koje važe za pojedinu zemlju ili regiju te nakon toga preporuke koje se odnose na specifične knjižnične službe.⁷⁵ Uvodne smjernice se uobičajeno temelje na Članku 19 *Deklaracije o ljudskim pravima*, *IFLA-inoj Izjavi o slobodnom pristupu informacijama*, kao i na slobodi informiranja i *Međunarodnoj konvenciji o autorskom pravu*. Općenite smjernice navode svrhu za izgradnju zbirke i njihov odnos spram cjelokupnog plana knjižnične službe, kratkoročne i dugoročne ciljeve, strategiju pristupa, povijest zbirke te utvrđivanje relevantnih zakonskih propisa. Kada su u pitanju specifične smjernice, analizom potreba zajednice se određuju prioriteti knjižnične službe, obilježja zbirke, načela i metode odabira i otpisa kao i raspodjela sredstava i

⁶⁸ *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice*. Navedeno djelo, str. 66.

⁶⁹ Nebesny, Tatjana. Švob, Mira. Navedeno djelo, str. 6.

⁷⁰ Darovi za zbirke: smjernice za knjižnice. Navedeno djelo, str. 33.

⁷¹ Usp. Isto.

⁷² Usp. Johnson, Peggy. Navedeno djelo, str. 75.

⁷³ Usp. Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 51.

⁷⁴ Usp. Darovi za zbirke: smjernice za knjižnice. Navedeno djelo, str. 33.

⁷⁵ Usp. *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice*. Navedeno djelo, str. 67.

odgovornost unutar organizacije za izgradnju zbirke.⁷⁶ Evans i Saponaro razlikuju smjernice koje se odnose na procese selekcije od smjernica koje se tiče izričito nabave, te iako im se sadržaj može djelomično podudarati, potrebno je imati obe vrste.⁷⁷ Nebesny ističe da ukoliko se u sklopu knjižnice pojavljuju posebni odjeli ili zbirke, onda je potrebno kriterije za izbor građe utvrditi posebno za opći, posudbeni fond i za svaku zbirku i odjel. „Kriteriji za zbirke trebaju biti detaljniji i razrađeniji nego kriteriji za izgradnju općeg fonda, budući da su ciljevi i zadaci svake zbirke jasno utvrđeni.“⁷⁸ Pri tom je nužno imati na umu usklađenost kriterija pojedine zbirke sa općim kriterijima cjelokupnog fonda ali i sa poslanjem knjižnice.

Smjernicama se određuju i zahtjevi ostalih procesa unutar knjižničarskog posla: nabava, obrada, kontrola, otpis, prodaja ili odlaganje. Kao što je već rečeno, iste mogu prikazivati financijsku odgovornost, politiku darivanja, žalbeni postupak i pritužbe na građu.⁷⁹ Nije nužno da svaka knjižnica uklopi u svoje smjernice sve navedene elemente, već ih je potrebno prilagođavati vlastitoj situaciji.⁸⁰ Johnson tako donosi popis elemenata koji su postali uobičajena obilježja smjernica, a prateći njihov redoslijed dobije se uvid u okvirnu sliku na kojoj počiva većina smjernica današnjih knjižnica: „svrha, pozadina i povijest knjižnice; odgovornost za izgradnju fonda; poslanje, ciljevi i namjena knjižnice; ciljana populacija; financiranje; kriteriji odabira građe; formati i žanrovi; stav prema specifičnim grupama izvora; posebne zbirke; razvijanje kooperativne nabave i dijeljenje resursa; knjižnične usluge; selekcijska pomagala i stavovi prema korisničkim zahtjevima; zaštita autorskog prava; intelektualna sloboda; nabava; darovi i zamjene; održavanje fonda; pročišćavanje fonda; vrednovanje fonda; revizija smjernica; definicija termina ili kazalo; te bibliografija.“⁸¹ Iako se svi ovi elementi mogu naći u sklopu jednih smjernica, većina knjižnica će tekst prilagoditi svojim uvjetima te se očitovati o onim elementima s kojima se susreće u vlastitom poslovanju.⁸²

Johnson također navodi kako treba odrediti učestalost preispitivanja i usklađivanja teksta smjernica radi otkrivanja nedostataka i uključivanja novih potreba ili suvremenih prilagodbi, kao što su visina proračuna i slično.⁸³

⁷⁶ Isto.

⁷⁷ Usp. Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 50.

⁷⁸ Nebesny, Tatjana. Švob, Mira. Navedeno djelo, str. 66.

⁷⁹ Usp. Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 49-50.

⁸⁰ Usp. Nebesny, Tatjana. Švob, Mira. Navedeno djelo, str. 7.

⁸¹ Johnson, Peggy. Navedeno djelo, str. 105-106.

⁸² Usp. Isto, str. 106.

⁸³ Isto, str. 98.

Pisane smjernice za izgradnju zbirke prije svega pružaju pouzdan temelj za buduće planiranje i tako pomažu pri utvrđivanju prvenstva nabave određene građe, što je posebice bitno kad su financijski izvori ograničeni. Takav način poslovanja daje temelj za pravednu raspodjelu resursa. Posjedovanje formalne publikacije na koju se može pozvati, ujedno omogućuje stabilni oslonac u poslovanju kao i izbjegavanje zabune. Sastavljanje formalnog dokumenta, samo je po sebi korisno zbog toga što sadrži „stečena znanja o postojećoj vrijednosti zbirke i obvezuje osoblje na razmišljanje o ciljevima knjižnice“⁸⁴ pri svakom koraku poslovanja.

2.4. Knjižnična građa

„Sva građa koju knjižnica posjeduje i čini dostupnom korisnicima naziva se knjižničnim fondom.“⁸⁵ Knjižničnu građu narodne knjižnice, u skladu sa *Zakonom o knjižnicama*, čini svaki „jezični, slikovni ili zvučni dokument na lako prenosivom materijalu ili elektronički čitljivom obliku informacijskoga, umjetničkoga, znanstvenog ili stručnog sadržaja, proizveden u više primjeraka i namijenjen javnosti, kao i rukopisi.“⁸⁶ Uzimajući u obzir ovakvu definiciju knjižničnom se građom narodnih knjižnica također smatraju igračke i igre, pod uvjetom da su dio knjižničnog fonda,⁸⁷ što uvelike ruši stereotipe o knjižničnom fondu koji čine samo knjige i časopisi. Tadić navodi da je fond promjenjiv uzimajući u obzir aspekte veličine i vrste građe,⁸⁸ što znači da neće svaka narodna knjižnica imati uvijek isti broj jedinica građe, kao ni uvijek istu vrstu građe. Ova je tvrdnja na tragu ranijih spoznaja o važnosti analize zajednice i analize korisničkih potreba budući da su to ključne stavke koje treba imati na umu pri odabiru vrste građe, ali i broja jedinica građe pojedinog naslova. Na tom tragu, treba imati na umu da se i zajednica a i njene potrebe mijenjaju tokom vremena, te se u skladu s njihovim promjenama mijenja i potreba i interes za pojedine naslove, što direktno utječe na ukupan broj jedinica građe.

Na unutarnju podjelu knjižničnog fonda u podjednakoj mjeri utječu raznovrsnost građe i veličina knjižnice.⁸⁹ Knjižnica koja primjerice nema dovoljno fizičkog prostora da razdvaja dječji i odjel za mlade, imat će ta dva odjela najčešće organizirana kao jedan, pogotovo ako je riječ o maloj narodnoj knjižnici.

⁸⁴ Darovi za zbirke: smjernice za knjižnice. Navedeno djelo, str. 33.

⁸⁵ Tadić, Katica. Navedeno djelo, str. 19.

⁸⁶ Zakon o knjižnicama. Navedeno djelo, članak 7.

⁸⁷ Usp. Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Navedeno djelo, članak 17.

⁸⁸ Usp. Tadić, Katica. Navedeno djelo, str. 19.

⁸⁹ Isto.

IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice upućuju da knjižnice moraju držati korak s novim oblicima građe i novim načinima pristupa informacijama⁹⁰ te imati na umu nove oblike građe pri svakom koraku planiranja. Jednako tako, narodna bi knjižnica trebala posjedovati široki spektar građe različitih oblika i to u broju primjeraka dostatnom za zadovoljavanje potreba i interesa zajednice. Pored vlastite kulture, fond bi trebao ravnomjerno odražavati i utjecaj drugih kultura, uvažavajući njihovo postojanje i potencijalan pozitivan učinak koji imaju na zajednicu. *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice* kažu da tipična narodna knjižnica zbirku gradi raznovrsnim kategorijama knjižnične građe, počevši od beletristike i publicistike za odrasle, mladež i djecu, preko referentne građe, pristupa bazama podataka, periodičkih publikacija, lokalnih, regionalnih i nacionalnih novina, informacija vezanih za lokalnu zajednicu i poslovnih informacija do zavičajne zbirke, genealoške građe, notnih zapisa, računalnih igara, igračaka, društvenih igara i slagalica te pribora za učenje.⁹¹

Kada su u pitanju oblici građe, u zbirku narodne knjižnice uključuju se knjige u tvrdom i mekom uvezu kao i e-knjige, sitni tisak, brošure, online i tiskane novine, časopisi, uključujući novinske izreske, digitalne informacije na internetu, online baze podataka, softverski programi, mikrooblici, kompaktni diskovi, digitalni video diskovi, videokasete, građa tiskana velikim slovima, građa na brajici, zvučne knjige i zapisi, te umjetnička djela i plakati.⁹² Nije nužno da svaka narodna knjižnica posjeduje u svom fondu sve navedene oblike građe, već IFLA u *Smjernicama* upućuje knjižnice da prošire svoje vidike i uzmu u obzir razne oblike građe. Jednako tako, poneke zastarjele oblike građe, poput mikrooblika, nije više potrebno a najčešće ni moguće prikupljati, već ih knjižnice čuvaju ukoliko ih imaju u svom fondu. Logično je da novoosnovane knjižnice nemaju i ne mogu imati formate koji više nisu u širokoj upotrebi, što se ponajviše odnosi na elektroničku građu, poput primjerice disketa, zastarjelog oblika koji se više ne proizvodi.

Knjižnice trebaju raspolagati odgovarajućim stabilnim financijskim sredstvima kako za osnivanje knjižnica, tako i za nabavu knjižnične građe, ali pored toga i za nabavu, održavanje i osuvremenjivanje informacijske i druge opreme. Kako bi se to postiglo, prema *Prijedlogu nacrtu Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2015. godine* bilo je potrebno postaviti knjižnično zakonodavstvo na način da knjižnice budu u mogućnosti ostvariti stabilno financiranje.⁹³

⁹⁰ Usp. *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice*. Navedeno djelo, str. 68.

⁹¹ Isto, str. 68-69.

⁹² Isto, str. 69.

⁹³ Usp. *Strategija razvoja narodnih knjižnica do 2015*. Navedeno djelo, str. 12.

Prema *Zakonu o knjižnicama*, hrvatskim knjižnicama sredstva za rad osigurava osnivač, ali i Ministarstvo kulture.⁹⁴ Rad narodnih knjižnica financira se iz poreza svih građana Republike Hrvatske.⁹⁵ U prikupljanju sredstava iz privatnih izvora (ili poslovanja donatora) knjižnice u Hrvatskoj su na svojim počecima. Balog kaže kako donatorstvu ne pogoduju ni odsutnost filantropije unutar hrvatskog društva općenito, kao i činjenica da se donatorstvo i dalje oporezuje na ekonomski gledano nepoticajan način.⁹⁶

Majstorović i Ivić navode kako je pregled proračunskih sredstava koje će knjižnica utrošiti na nabavu različitih informacijskih izvora sastavni dio politike izgradnje zbirke i ključan je element programa izgradnje zbirke.⁹⁷ Nebesny se sa time slaže, te navodi kako je „nabava jedan od najodgovornijih poslova u narodnoj knjižnici, te mora biti rezultat stručnih procjena knjižničara temeljenih na strukturi utvrđenoj standardima i pomnim analizama već postojećeg fonda, ali i potreba korisnika i financijskih mogućnosti kao i ponude nakladnika.“⁹⁸ Prema Tadić, kupnja je bez sumnje oblik nabave koji bi svaki knjižničar okarakterizirao kao najpogodnijom, budući se uz pomoć kupnje uspostavlja dosljednost i sustavnost pri nabavi građe, dok su ostali načini nabave neizbježni pri izgradnji fonda.⁹⁹ Neograničen budget i sloboda pri odabiru naslova su zasigurno visokorangirani prioriteti svakog knjižničara, no realnost je takva da je kupnja, iako najpoželjniji, na koncu ipak tek jedan od načina nabave. No, postoje metode pomoću kojih knjižničari mogu okrenuti i druge načine nabave u svoju korist, te ih domišljato izjednačiti po pitanju poželjnosti. Stabilan budžet je prijeko potreban temelj uspješne izgradnje kulturno raznolikog fonda, budući da omogućuje knjižničarima slobodniji pristup odabiru novih naslova. U sljedećim potpoglavljima će se definirati najčešći oblici kupnje, kao i ostali najpopularniji načini nabave, a ujedno i donijeti uvid u njihove pozitivne i negativne strane.

2.4.1. Kupnja

Kupnja je slaže se većina autora jedini oblik nabave s kojim se susreću sve knjižnice. „Bez obzira na sredstva kojima knjižnica raspolaže, kupnja je najsigurniji način ostvarenja zacrtana plana nabave.“¹⁰⁰ S obzirom na to da su ograničena sredstva postala uobičajeni dio

⁹⁴ Usp. Zakon o knjižnicama. Navedeno djelo, članak 29.

⁹⁵ Usp. Strategija razvoja narodnih knjižnica do 2015. Navedeno djelo, str. 12.

⁹⁶ Usp. Balog, Antal. Poslovanje knjižnica u zadaći prikupljanja sredstava. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 53, 3/4(2010), str. 63.

⁹⁷ Usp. Majstorović, Zagorka. Ivić, Kata. Navedeno djelo, str. 49.

⁹⁸ Nebesny, Tatjana. Otkup knjiga kao način nabave u narodnim knjižnicama. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 43, 3(2000): 57-78. URL: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/nebesny_otkup.htm (2017-4-17)

⁹⁹ Usp. Tadić, Katica. Navedeno djelo, str. 30.

¹⁰⁰ Isto.

poslovanja, pri kupnji je najvažnije usmjeravanje prema dobavljačima koji pružaju najpovoljnije uvjete.¹⁰¹ Johnson ističe kako bi pri kupnji knjižničari na prvom mjestu trebali imati interes knjižnice, tražeći najvišu vrijednost za svaku kupnju, bilo to kupnja licence ili pretplate, a pogotovo bi trebali isključiti svaku mogućnost osobne koristi, što pri suradnji s dobavljačima nije rijetkost. Etičnost je pri knjižničnom poslovanju a naročito u nabavi, visoko na listi prioriteta.¹⁰² Pored toga, pri donošenju odluke o kupnji je bitno voditi računa o različitim faktorima, poput izbjegavanja udvostručavanja primjeraka, dugoročnosti nabave, posebice pri kupnji serijskih publikacija, kao i ugledu dobavljača. Prestanak objavljivanja publikacija ili nemogućnost nabave se teško može predvidjeti, ali knjižnice nastoje nabavljati sve sveske određene nakladničke cjeline, te se se stoga izbjegava nabava cjeline ukoliko se primjerice prvi svezak ne može nabaviti. Na ovakav problem se najviše susreće pri akviziterskoj kupnji koja je dugo vremena bila najrašireniji oblik nabave u hrvatskim narodnim knjižnicama. Trgovački putnici specijalizirani za knjige mogu biti prilično ugodan način kupnje budući da se naslovi mogu pregledati prije nego li se odluči na kupnju, što automatski daje uvid u kvalitetu, kako sadržajnu tako i fizičku.¹⁰³ Potencijalan problem ovakvog načina kupnje može stvarati sužen izbor naslova, budući da je akviziter u mogućnosti ponuditi samo one naslove koji su fizički prisutni. Kvaliteta ponuđenih naslova ujedno ovisi i o sposobnostima odabira osobe koja ih prodaje kao i o tome jesu li više zainteresirani za kvalitetno izgrađen fond ili profit. Da akviziteri u Hrvatskoj ipak rade dobar posao govori činjenica kako neke knjižnice akvizitere stavljaju i u smjernice, baš poput Gradske knjižnice i čitaonice Hvar.¹⁰⁴

Jednostavnost kupnje je svakako i glavno obilježje mrežnih knjižara, koje su u zadnje vrijeme preuzele ulogu glavnog dobavljača u većini slučajeva. Njihove baze podataka pružaju širok raspon informacija o naslovima, od izdavačkih informacija, preko stručnih recenzija pa sve do mišljenja kupaca. Proces narudžbe je ujedno vrlo jednostavan.¹⁰⁵ Većina narudžbi se vrši ispunjavanjem mrežnog obrasca, te se plaća računom ili predračunom. I u Hrvatskoj postoji nekoliko mrežnih knjižara, koje su mahom ujedno i mrežne stranice izdavača. Među najpopularnijima su mrežne stranice Algoritma, Školske knjige, Ljevak naklade te Planetopije.

¹⁰¹ Usp. Johnson, Peggy. Navedeno djelo, str. 76.

¹⁰² Isto.

¹⁰³ Usp. Clayton, P.; Gorman, G.E. Managing information resources in libraries: collection management in theory and practice. London: Library Association Publishing, 2001. Str. 119.

¹⁰⁴ Gradska knjižnica i čitaonica Hvar. <http://www.knjiznicahvar.hr/o-knjiznici/pravila/> (2017-11-30)

¹⁰⁵ Usp. Clayton, P; Gorman, G.E: Navedeno djelo, str. 119.

U knjižničnom poslovanju obično postoji nekoliko oblika kupnje, a Evans i Saponaro ih navode sljedećim redoslijedom: čvrsta narudžba, ogledni primjerak, trajna narudžba te bianco-narudžba. Čvrsta se narudžba poručuje ukoliko selektor utvrdi da se radi o djelu koje pripada nacionalnoj zbirici. Ogledni primjerak je način kupnje pri kojem se ostvaruje doticaj s građom na način da se u knjižnice odašilju primjerci građe te se potom donosi odluka o kupnji. Pod trajnom narudžbom se podrazumijevaju narudžbe koje nakon što su jednom odaslane, više ne zahtijevaju pismeno obnavljanje, te se na taj način uglavnom kupuju časopisi. Kada je riječ o bianco-narudžbi, na taj se način u knjižnicama uobičajeno kupuje sve naslove unutar određenog područja, koje su objavili inače cijenjeni i kvalitetni nakladnici.¹⁰⁶ Ovakav način kupnje ima svojevrstne rizike, upravo zbog već spomenutog nepredvidivog prestanka objavljivanja nakladničkih nizova ili sličnih zapreka. Jednako tako, naglasak je i na ugledu nakladnika te je potrebno izgraditi povjerenje prema istom kako bi se odlučilo poslovati na ovaj način.

Poražavajuća je činjenica da se smanjenje proračuna, izravno odražava na nabavu. Novak navodi kako je to posebice karakteristično za vrijeme recesije, kada se glavina sredstava koristi za plaćanje materijalnih troškova, poput održavanje knjižničnih zgrada, nabavu računala i njihovu nadogradnju i drugo.¹⁰⁷ Pozitivna je činjenica što se male knjižnice bolje nose sa takvim promjenama budući su već naučene kako se nositi sa malim budžetom. Jedan od načina borbe protiv recesije jest svakako i poticanje članova zajednice na doniranje građe, kao što je to uradila knjižnica u Birminghamu kada se susrela sa izričitim mjerama štednje.¹⁰⁸ Vodstvo spomenute knjižnice je izdalo javni poziv upućen vlastitoj zajednici potičući ih da im doniraju bilokoji naslov tiskan u posljednjih godinu dana, budući je zbog iznimnog udara na budžet kupovina novih naslova bila obustavljena do daljnjeg. Više o darovima bit će govora u nastavku rada.

2.4.2. Međuknjižnična posudba

Zamjena građe koju knjižnica provede u dogovoru s nekom drugom knjižnicom ili pak srodnom joj ustanovom bilo u istom gradu, državi ili inozemstvu, također spada u oblike nabave, pogodne upravo za knjižnice koje se bore sa malim budžetom. „Osobito je važna međunarodna zamjena knjižnične građe jer preko izdavačke djelatnosti nacionalna kultura i

¹⁰⁶ Usp. Evans, E.G., Saponaro, Navedeno djelo, str. 235-236.

¹⁰⁷ Usp. Novak, Helena. Narodne knjižnice i recesija–ili depresija? // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 4(2011), str. 230.

¹⁰⁸ Stanczyszyn, Kath. Birmingham libraries stop buying books. 12.8.2015. <http://www.bbc.com/news/uk-england-birmingham-33878844> (2017-7-13)

znanost prodiru u svijet, a uvelike se štede sredstva¹⁰⁹ navode Šušak Lukačević, Hasenay i Šuvak-Pirić.

Maruna ističe kako se „ovakvim oblikom priljeva knjižnične građe knjižnicama omogućuje znatnije povećanje i obogaćivanje fonda s obzirom na nedovoljna financijska sredstva koja su im na raspolaganju za planiranje nabave i kupnju.“¹¹⁰ Jednako kao što zadovoljavanje svih potreba svojih korisnika jedna knjižnica nije u stanju uraditi sama, to je također izazov i za jednu zemlju.¹¹¹ Uzimajući u obzir da je međunarodna razmjena građe direktan način pristupa različitim kulturološkim utjecajima, to je ujedno vrlo dobar način na koji knjižnice mogu njegovati raznolikost. Osiguravanje posudbe i umnažanje građe među knjižnicama iz različitih zemalja, vrijedan je i potreban dio međuknjižnične posudbe.¹¹² Nažalost, njome se uglavnom služe specijalne i knjižnice visokoobrazovnih ustanova, dok narodne knjižnice zapostavljaju međuknjižničnu posudbu općenito, a poglavito međunarodnu.

2.4.3. Darovi

Pozitivno prihvaćen oblik nabave prema Tadić su darovi koji u knjižnice dolaze od korisnika ili drugih osoba.¹¹³ S druge strane, Pejić smatra da darovima i otkupom, knjižničari gube kontrolu nad nabavnom politikom.¹¹⁴ Darovi tako mogu postati dijelom knjižničnog fonda željom darovatelja ili se mogu izazvati, ukoliko knjižnica uputi molbu pojedincu ili ustanovi da daruje određenu građu, kao što je to uradila već spomenuta knjižnica u Birminghamu. Željena se građa može zatražiti i od ustanove koje i tiskaju upravo građu namijenjenu darivanju. „Bez obzira na želju darovatelja da pomogne određenoj knjižnici i želju knjižničara da besplatno popune svoj fond, dar se ne mora uvijek uklopiti u fond knjižnice.“¹¹⁵ Za knjižnice je najvažnije utvrditi u kolikoj mjeri darovi odgovaraju njihovoj nabavnoj politici, kao i uklapaju li se pritom u postojeći knjižnični fond. Na taj način, vodstvo je knjižnice u mogućnosti razvijati kulturološki raznolik fond bez obzira na činjenično smanjen izbor naslova.

¹⁰⁹ Šušak Lukačević, Mirna. Hasenay, Sanda. Šuvak-Pirić, Ivana. Izgradnja zbirke periodike razmjennom časopisa *Mathematical communications* u knjižnici odjela za matematiku Sveučilišta u Osijeku. // *Knjižničarstvo, glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje* 17, 2(2013), str. 58.

¹¹⁰ Maruna, Marina. Analiza razmjene publikacija u Knjižnici Arheološkoga muzeja Zadar // *Diadora: journal of the Archaeological Museum in Zadar* 28, (2015), str. 276.

¹¹¹ Usp. Darovi za zbirke: smjernice za knjižnice. Navedeno djelo, str. 48.

¹¹² Isto.

¹¹³ Usp. Tadić, Katica. Navedeno djelo, str. 31.

¹¹⁴ Usp. Pejić, Ilija. Narodne knjižnice na kraju 20. stoljeća. Bjelovar: HPKZ Bjelovar & Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar, 2000. Str. 18.

¹¹⁵ Tadić, Katica. Navedeno djelo, str. 31.

Knjižnicama je stoga potrebna izrada smjernica kojima će se voditi pri donošenju odluke o prihvaćanju darova u svoj fond. Knjižnice bi trebale utvrditi da prihvaćaju darovanu građu prema istim standardima ili mjerilima odabira koje primjenjuju na kupljenu građu.¹¹⁶ Evans i Saponaro navode kako zlatno pravilo darova glasi „ne prihvaćaj ništa što ne bi kupio sam.“¹¹⁷

O stavovima narodnih knjižnica u Hrvatskoj prema politici darovanja nema previše govora. Ponekad se naznake postupaka s darovima daju iščitati iz smjernica za izgradnju fonda. Drugi su pak izvor podataka, kako navodi Hebrang Grgić, godišnja izvješća knjižnica unutar kojih se najčešće navodi i broj jedinica darovane građe, kao i vrste darovane građe i njihova novčana vrijednost.¹¹⁸

2.4.4. Otkup kao oblik dara

U zadnja dva desetljeća u Hrvatskoj se kao oblik nabave razvio otkup knjiga za narodne knjižnice, organiziran od strane institucija državne ili mjesne uprave, koji ujedno funkcionira i kao oblik potpore nakladnicima,¹¹⁹ primjećuje Nebesny. Problem nastaje kada poradi smanjenja novčanih sredstava, knjižničari bivaju sve osjetljiviji po pitanju nabave, koja je pritom lišena stručnih procjena, na što u koncu nisu indiferentni ni sami nakladnici. U prilog tome idu brojne rasprave u javnosti o toj temi gdje su se nakladnici izjašnjavali da im ovakav oblik pomoći nije izrazito privlačan.¹²⁰ Iako je moguće pretpostaviti kako bi nakladnici trebali biti zadovoljni sa otkupom, ipak treba imati na umu da nakladnici žele održavati dobre odnose sa knjižnicama, te ni njima nije u cilju stihijski odnos prema otkupu bez plana i programa.

Da je odnos Ministarstva kulture prema otkupu uistinu stihijski može se vidjeti i na mrežnom mjestu istoga,¹²¹ gdje se nalaze tek popisi građe odobrene za otkup, a iz podataka se ne može odgonetnuti koje će naslove određene knjižnice dobiti. Na taj se način otkup direktno sukobljava sa nabavnom politikom.

Analiza otkupa knjiga koju je provela Nebesny, pokazala je dvojake rezultate. S jedne strane, matičnim je knjižnicama otkup donio suvišno povećanje troškova, dodatnu administrativnu obradu kao i niz tehničkih problema. Jednako tako, velikim knjižnicama koje imaju kvalitetno financiranje od strane osnivača, otkup nije donio bitno povećanje fonda. S

¹¹⁶ Usp. Darovi za zbirke: smjernice za knjižnice. Navedeno djelo, str. 13.

¹¹⁷ Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 61.

¹¹⁸ Usp. Hebrang Grgić, Ivana. Dar kao način izgradnje zbirke u hrvatskim narodnim knjižnicama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 3(2011), str. 97.

¹¹⁹ Usp. Nebesny, Tatjana. Navedeno djelo.

¹²⁰ Isto.

¹²¹ Ministarstvo Kulture. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=15952> (2017-7-13)

druge strane, „u mnogim je manjim sredinama bio gotovo jedini način nabave i time uvelike utjecao na osnivanje zbirke bez utjecaja knjižnice i stručnog osoblja.“¹²² Među knjižničarima je općenito uvriježeno mišljenje kako je otkup više problem, nego li pomoć. Glavna zamjerka ide na to što se on izravno kosi sa svakom mogućnošću planirane izgradnje zbirke, budući da je neorganiziran i nepredvidiv. Sam otkup kao oblik nabave do sad nije bio opisan unutar teorijske literature, pa se Nebesny pita kako je uopće moguće da postane dio standarda pri nabavi za narodne knjižnice, rezonirajući kako je jedini logični odgovor da je Ministarstvo kulture njime pokušalo popraviti postojeće stanje i aktualnu praksu pri nabavi građe.¹²³ Problematična je činjenica što je otkup dar kojeg se ne može odbiti, a pogoduje više nakladnicima nego knjižnicama, budući da je upitna ne samo kvaliteta sadržaja već i kvalitete fizičke izvedbe otkupljenog djela.

2.4.5. Ostali oblici nabave

Pored navedenih oblika nabave, postoji još nekoliko oblika koji nisu nužno zastupljeni u svim narodnim knjižnicama. To se posebice odnosi na primanje obveznog primjerka koje je uređeno *Zakonom o knjižnicama* kojima se „pravne ili fizičke osobe koje izdaju ili proizvode građu namijenjenu javnosti (tiskare, nakladnici ili autori) obvezuju da određeni broj primjeraka knjižnog proizvoda besplatno i o svom trošku a najkasnije u roku od 30 dana po završetku tiskanja dostavljaju nacionalnoj ili kojoj drugoj knjižnici, a one su dužne tu građu čuvati kao kulturno dobro.“¹²⁴ Pored toga, *Zakon o knjižnicama* nalaže kako je „svaki nakladnik dužan dostaviti još po jedan primjerak građe matičnoj knjižnici na području županije na kojoj je njegovo sjedište, radi stvaranja zavičajne zbirke.“¹²⁵ Za razliku od otkupa, ova stavka pogoduje knjižnicama, budući da one ionako teže izgradnji zavičajne zbirke, a ova im stavka *Zakona* olakšava potragu za građom zavičajne tematike.

Kada je riječ o izdanjima koje knjižnica tiska o vlastitom trošku, takav način nabave je uglavnom uobičajen za nacionalne, sveučilišne, poneke veće gradske knjižnice te knjižnice koje djeluju u sklopu raznih zavoda, ustanova i tvrtki. Male narodne knjižnice rijetko raspolažu financijskim sredstvima koja bi im omogućila tiskanje vlastitih izdanja. U ovom načinu nabave nije potrebno izraditi zaseban plan nabave, već se naslovi u fond uvrštavaju automatizmom.¹²⁶

¹²² Nebesny, Tatjana. Navedeno djelo.

¹²³ Usp. Isto.

¹²⁴ Zakon o knjižnicama. Navedeno djelo, članak 37.

¹²⁵ Isto.

¹²⁶ Usp. Tadić, Katica. Navedeno djelo, str. 33.

Jedan od oblika nabave jest i udruživanje knjižnica u konzorcije. Martek definira knjižnični konzorcij kao „skup dviju ili više knjižnica koje zajedno rješavaju neki svoj problem. Može biti organiziran za potrebe korištenja zajedničkih usluga i službi, poradi zajedničke izgradnje fondova, za potrebe uzajamne katalogizacije građe odnosno za potrebe obrazovanja knjižničnog osoblja i korisnika.“¹²⁷ Majstorović i Ivić pojašnjavaju kako knjižnice ne mogu posjedovati sve što njihovim korisnicima treba, a na ovaj se način izbjegava i preklapanje fondova, bolji je uvid u postupke upravljanja i razvoja zbirke među povezanim knjižnicama, usklađuje se prikupljanje građe iz pojedinih znanstvenih disciplina među članicama, objedinjavaju se licence za zajedničko korištenje baza podataka na više lokacija i usklađuju se odluke u upravljanju zbirkama (otkazivanje pretplate, izlučivanje, čuvanje građe).¹²⁸ Clayton i Gorman se slažu, te dodaju kako su pored povećeg financijskog pozitivnog učinka, prednosti i u popunjavanju specifičnih predmetnih područja, kao i postavljanje temelja za buduće razvijanje fonda, ravnopravna odgovornost za izgradnju fonda i sve njene faze.¹²⁹ Majstorović i Ivić dodaju kako pojedinačni programi moraju imati prednost nad sveopćim budući svaka od knjižnica služi posebnoj, mjesnoj zajednici koja ju financira, te je iz tog razloga dužna odgovarati na individualne potrebe vlastite zajednice.¹³⁰ Navedeni se autori slažu kako se potencijalni sukobi među članicama izbjegavaju osiguravanjem međusobnog razumijevanja svih članica konzorcija o jasnosti preklapanja sveopćih potreba s pojedinačnim zahtjevima.

Kada su u pitanju hrvatske knjižnice, Martek navodi iskustvo koordinirane nabave iz znanstvenog i sveučilišnog knjižničnog sustava plana nabave stranih znanstvenih časopisa, koja se financirala iz državnog proračuna.¹³¹ Majstorović i Ivić uzroke pomanjkanju koordinirane nabave vide u činjenicama da narodne knjižnice nisu sklone konzorcijskoj nabavi iz institucionalnih, pravnih, političkih i administrativnih, tehnoloških, fizičkih, ljudskih razloga kao i prepreka zbog neznanja.¹³²

Ipak, primjer uspješne prakse kooperativne nabave pružaju Knjižnice Grada Zagreba, gdje „Gradska knjižnica od 1991. godine organizira i vodi koordiniranu nabavu za sve

¹²⁷ Martek, Alisa. Konzorcijska nabava u Hrvatskoj: stanje i perspektiva. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 3(2011), str. 80.

¹²⁸ Usp. Majstorović, Zagorka. Ivić, Kata. Navedeno djelo, str. 48.

¹²⁹ Usp. Clayton, P.; Gorman, G.E. Navedeno djelo, str. 54.

¹³⁰ Usp. Majstorović, Zagorka. Ivić, Kata. Navedeno djelo, str. 48.

¹³¹ Usp. Martek, Alisa. Navedeno djelo, str. 81-86.

¹³² Usp. Majstorović, Zagorka. Ivić, Kata. Navedeno djelo, str. 48

narodne knjižnice u Zagrebu.¹³³ Model kojim se pri tom služe temeljen je na višegodišnjem iskustvu centralizirane obrade, kao i na informacijama prikupljenim uvidom u stanje i strukturu fondova svih članica, ali analizom njihovih korisnika.

Kombinacijom svih postojećih načina nabave, olakšava se uspješna izgradnja kulturno raznolikog fonda. Kupnjom je moguće obuhvatiti najaktualnije i najpopularnije naslove, doprijeti do različitih kultura i autora. Darovana građa omogućuje pak knjižnicama da obuhvate i različite vremenske periode, pribavljajući tako naslove kojih više nema na tržištu ili su se odavna prestali tiskati. Međunarodna međuknjižnična posudba je direktan pristup drugim kulturama, dok su vlastita izdanja i obavezan primjerak najbolji način komuniciranja sa kulturom vlastite zajednice.

2.5.Faze izgradnje fonda

Tijekom izgradnje knjižničkog fonda potrebno je imati na umu da je uz teorijsko znanje nužno ovladati i praksom, to jest da je iskustvo u tom procesu vrlo važno. Također, izgradnja fonda je proces koji je neizbježno podložan osobnim procjenama selektora i procjenitelja fonda.¹³⁴ Na samom je knjižničaru da u svoj fond uvrštava naslove koji će ga obogatiti ne samo književnom vrijednošću, već i kulturološkom raznolikošću približiti nove vidike svojim korisnicima. Johnson predlaže nekoliko termina za osobu koja vrši tu funkciju: od selektora preko predmetnog stručnjaka i bibliografa, pa sve do upravitelja izgradnje fonda.¹³⁵ U ovom radu će se koristiti termin selektor, iz kojeg se jasno iščitava funkcija koju obavlja ta osoba.

Kronološki gledano, izgradnja fonda svake knjižnice prolazi kroz tri faze: započinje sa fazom osnivanja, koju slijedi faza konsolidacije, nakon koje dolazi do faze ustaljenog djelovanja. U prvoj fazi cilj nije osigurati sveobuhvatan fond već onaj koji će svojim opsegom i iscrpnošću zadovoljiti općenite potrebe. Faza konsolidacije je pak razdoblje u kojem je cilj povećanje broja jedinica građe kao i proširenje opsega te sveobuhvatnosti građe. Kako bi se zadovoljile specifične potrebe populacije, mora se voditi računa o značajkama iste i u skladu s njima se razvija fond. Kada fond dospije u fazu ustaljenog djelovanja, trebao bi svojom iscrpnošću, opsegom i veličinom zadovoljavati potrebe zajednice.¹³⁶ Svaka je zajednica specifična u svojim potrebama, te ju je nužno dobro poznavati.

¹³³ Knjižnice Grada Zagreba. <http://www.kgz.hr/hr/za-knjiznicare/koordinirana-nabava/2023#nabavaknjiga> (2017-7-13)

¹³⁴ Usp. Tadić, Katica. Navedeno djelo, str. 35.

¹³⁵ Usp. Johnson, Peggy. Navedeno djelo, str. 37.

¹³⁶ Usp. Tadić, Katica. Navedeno djelo, str. 33.

Složeni proces, bolje rečeno ciklus izgradnje knjižničnog fonda započinje sa istraživanjem zajednice korisnika i njezinih potreba, a nastavlja se izradom plana nabave na temelju podataka prikupljenih u prvoj fazi, uključujući i podatke o svrhi, ciljevima i zadacima knjižnice te podatke o trenutnom fondu, navodi Tadić.¹³⁷ Nebesny kaže kako je kvalitetno korištenje knjižničnih fondova moguće samo pomoću planirane i dobro provedene nabave građe.¹³⁸ Potom slijedi proces selekcije, točnije odabira knjižnične građe, a slijede ga postupci nabave, naručivanje i pristizanje građe u fond. Izravno povezana je faza pročišćavanja fonda. Pročišćavanje građe i otpis provode se u skladu s *Pravilnikom o reviziji i otpisu knjižnične građe*. U Pravilniku se nalaze omjeri koji propisuju postotak građe koji knjižnica može ali i mora otpisati unutar određenog razdoblja.¹³⁹

Posljednja faza izgradnje knjižničnog fonda zapravo je i faza kojom ponovo kreće cijeli proces, a radi se o procjeni vrijednosti fonda u kojoj se nastoji utvrditi vrijednost kako nove građe tako i cijelog fonda, pritom imajući u obzir procjene korisnika, knjižničara i ocjena stručnjaka.¹⁴⁰ O postupcima kojima se pri tome služi bit će govora u poglavlju o vrednovanju.

2.6. Pomagala za selekciju građe

Odabirati građu među ogromnim brojem novotiskane građe na godišnjoj razini, a pri tom imati na umu potrebe i ciljeve vlastite knjižnice, može se činiti kao zastrašujući zadatak, smatra Johnson.¹⁴¹ Narodnim su knjižnicama potrebna određena pomagala za odabir kako bi pronašle popularnu i pouzdanu građu u svim oblicima. U literaturi se kao uobičajene navode bibliografije, popisi dobitnika nagrada, preporučenih djela ili prijedloga za osnovnu zbirku, popisi periodičkih publikacija po predmetnim područjima, recenzije, katalozi, reklame i najave izdavača, te sajmovi knjiga.¹⁴² Prema Evans i Saponaro, važnost bibliografija je prepoznata od strane svih koji su uključeni u proces izgradnje fonda, iako možda nisu u potpunosti iskorištene od strane istih. Kada ne bi postojala selekcijska pomagala, broj zaposlenika knjižnice bi se morao drastično povećati ili bi se broj nabavljenih naslova morao značajno smanjiti, budući bi selektorima za isti posao trebalo puno više vremena. Bez

¹³⁷ Isto, str. 34.

¹³⁸ Nebesny, Tatjana. Navedeno djelo.

¹³⁹ Usp. Pravilnik o reviziji i otpisu knjižnične građe, 2002. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/308262.html> (2017-2-13)

¹⁴⁰ Usp. Tadić, Katica. Navedeno djelo, str. 33-34.

¹⁴¹ Usp. Johnson, Peggy. Navedeno djelo, str. 135.

¹⁴² Usp. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Navedeno djelo, str. 69-70.

pomagala, nakladnici bi zatrpavali knjižnice raznovrsnim obavjestima koje bi znatno utjecale na količinu posla koju bi knjižničari morali obavljati.¹⁴³ Tadić u svom priručniku preporučuje da se prate katalozi nakladnika u tiskanim i online oblicima, kao i katalozi za naslove u najavi, recenzije u časopisima, nacionalne bibliografije, te preporučene i standardne popise koji se uglavnom i izrađuju za manje narodne knjižnice, kao i specijalne bibliografije, te popise prinova i akcesijske popise velikih knjižnica.¹⁴⁴

2.6.1. Kriteriji za selekciju građe

Fond sam po sebi nije cilj, već se izgrađuje komplementarno sa službama i uslugama. Opsežan fond ne znače nužno i dobar fond. Za potrebe lokalne zajednice važnija je relevantnost fonda nego njegova veličina.¹⁴⁵ Relevantan fond je kulturno raznolik, odražavajući sve članove i kulture s kojima ima doticaja.

IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice nalažu da bi glavni kriteriji pri odabiru naslova kojima će se graditi kvalitetan fond trebali biti opseg građe dostatan da udovolji potrebama svih članova zajednice, kao i uzimanje u obzir građu u različitim oblicima koji će omogućiti svim članovima zajednice korištenje knjižnične službe na jednak način.¹⁴⁶ Populaciju članova zajednice koja koristi knjižnicu uglavnom čine mnoge vrlo raznolike skupine korisnika: „osobe različitih etničkih obilježja, različite starosti, s različitim obrazovanjem, vještinama i razinama znanja kao i različitim informacijskim potrebama.“¹⁴⁷ Potrebe zajednice su dominantan faktor u procesu selekcije građe,¹⁴⁸ navode Evans i Saponaro te ih je nužno istraživati i uvijek imati na umu.

Nebesny i Švob smatraju kako je pri izboru nove građe za knjižnični fond potrebno zasebno vrednovanje svakog naslova.¹⁴⁹ Johnson navodi kako kriteriji po kojima se vrednuje variraju ovisno o naslovu i kategoriji materijala, ali generalno uključuju sljedeće elemente: „... sadržaj i tema, jezik, aktualnost, vjerodostojnost, stil pisanja, cjelovitost i opseg, reputacija i zasluge autora, geografska pokrivenost, citatnost, učestalost revidiranosti izdanja, jednostavnost korištenja, indeksiranost, fizička obilježja, originalnost sadržaja, potreba za dodatnim medijima, troškovi u odnosu na kvalitetu naslova i predviđeno korištenje istoga.“¹⁵⁰

¹⁴³ Usp. Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 82.

¹⁴⁴ Usp. Tadić, Katica. Navedeno djelo, str. 38.

¹⁴⁵ Usp. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Navedeno djelo, str. 70.

¹⁴⁶ Isto.

¹⁴⁷ Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 75.

¹⁴⁸ Usp. Isto.

¹⁴⁹ Usp. Nebesny, Tatjana. Švob, Mira. Navedeno djelo, str. 6.

¹⁵⁰ Johnson, Peggy. Navedeno djelo, str. 144-145.

(Prevela Sanja Birkić) Važno je napomenuti kako se na većinu građe mogu primijeniti svi navedeni kriteriji, iako to nije nužno pravilo, dok s druge strane poneke kategorije građe zahtijevaju i dodatne kriterije, što ostaje na knjižničaru da sam procijeni ovisno o primjerku. O vrednovanju zbirke detaljnije će biti riječ u sljedećem poglavlju koje će donijeti uvid u samu definiciju vredovanja, zašto je ono bitno u knjižničarstvu, kao i kratki pregled metoda.

IFLA-ine *Smjernice za narodne knjižnice* među kriterije prema kojima se vrši nabava uvrštavaju „priljev novih naslova, priljev novih knjiga i druge građe, posudbu građe, također i širok izbor beletrističkih vrsta i nebeletrističkih predmetnih područja, osiguravanje netiskanih oblika građe, pristup vanjskim izvorima kao što su knjižnice drugih institucija, elektronički izvori“¹⁵¹ Među navedenim bi se bez sumnje trebao uvrstiti i kriterij kulturne raznolikosti, točnije države iz kojih potječu autori kao i vremenske periode u kojima su knjige nastale. Pored toga *Smjernice* nalažu kako je od ključne važnosti redovito provoditi i otpis starih, dotrajalih i zastarjelih knjiga, netiskane građe i informacijskih izvora.¹⁵²

IFLA-ine *Smjernice za narodne knjižnice* navode kako je tempo nabave važniji od veličine zbirke.¹⁵³ Na tempo često utječu razni faktori poput proračuna ili učinkovitosti pregovora o ugovorima s dobavljačima. Pri održavanju tempa nabave, knjižničari trebaju imati na umu i korisnike, ali i stupanj korištenosti fonda, kao i sve odlike koje bi on trebao imati, poput multikulturalnosti i jezične raznolikosti. Razvijanje multikulturalnosti i jezične raznolikosti je djelomično u rukama knjižničara, budući su oni ti koji odlučuju kakvim će naslovima izložiti svoje korisnike, imajući u vidu njihove karakteristike. Ipak, značajan utjecaj ima i nakladnička ponuda, kao i financijska potpora knjižnice. Tempo kojim novi i raznoliki naslovi stižu u knjižnicu te na taj način obogaćuju fond, dio je pažljivog procesa odabira naslova. Kvalitetan način selekcije ima značajan utjecaj na sveopći dojam o knjižnici, stvarajući u javnosti sliku knjižnice kao relevantnog izvora novih informacija. Pri ovakvom načinu poslovanja, financijska sredstva nisu najbitnija stavka, već je ključno pažljivo planiranje.

Ono što Evans i Saponaro stavljaju na prvo mjesto obilježja korisnika narodnih knjižnica jest svakako njihova raznolikost, točnije heterogenost.¹⁵⁴ Upravo zbog toga je kulturna raznolikost visoko pri listi prioriteta pri izgradnji fonda. Potrebno je ne samo raditi

¹⁵¹ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Navedeno djelo, str. 70.

¹⁵² Usp. Isto.

¹⁵³ Isto.

¹⁵⁴ Usp. Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 75.

na očuvanju vlastite kulture, već širenjem pristupa djelima drugih kultura, razvijati multikulturalnost i društvenu raznolikost.

2.6.2. Opća načela selekcije

Poradi održavanja kvalitete i kontinuiteta procesa izgradnje fonda, od velike je važnosti odrediti opća načela i kriterije za selekciju. Dva su najčešće spominjana i u teoriji opisivana opća načela selekcije, a to su načelo vrijednosti (kakvoće) i načelo potražnje (potrebe).¹⁵⁵ U današnje vrijeme su ta načela zastarjela, točnije ne preporučuje se isključivo vođenje nijednim od navedenih.

Vodeći se načelom vrijednosti odnosno teorijom selekcije koja se na njemu zasniva, knjižnice bi trebale težiti prikupljanju samo one građu koja će na intelektualan način upotpunjavati život njihovih korisnika.¹⁵⁶ Nebesny i Švob upozoravaju da se kriterij vrijednosti odnosi na fizičku i sadržajnu vrijednost publikacije. Fizička se tako vrijednost procjenjuje na temelju kvalitete papira, uveza, tiska, izgleda publikacije, njezinog opsega, kvalitete grafičkih i slikovnih priloga, ali i cijene publikacije. U sadržajnu vrijednost spadaju ne samo novost i relevantnost teme, već i dubina razrade teme, kao i reference u literaturi, način obrade teme, opremljenost djela bibliografskim podacima, te se razmatra kvaliteta prijevoda, jasnoća stila, ugled autora ili nakladnika i slično.¹⁵⁷ Selekcija je pritom pozitivna, naglašava Tadić, što podrazumijeva uvrštavanje u fond one građe za koju se smatra da postoje opravdani razlozi.¹⁵⁸

Na taj će se način sadržaj fonda popunjavati pomoću korisničkih potreba. Sukladno tome, IFLA-ine *Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela Conspectus* kažu da će „količina zahtjeva za svako predmetno područje određivati dubinu popunjavanja fonda.“¹⁵⁹ Zagovornici načela potražnje korisnijim drže nabavu više primjeraka jedne publikacije koja polučuje korisnički interes, nego li posjedovanje po jednog primjerka velikog broja publikacija za kojima će biti malena potražnja.¹⁶⁰ Dakako, primjeni načela potražnje najveću prepreku čini određivanje postupaka pomoću kojih će se uspješno definirati „potreba“, osobito kada je riječ o narodnim knjižnicama. Predviđanje interesa javnosti je moguće najveći izazov na kojeg nailaze selektori narodnih knjižnica, navode Evans i

¹⁵⁵ Usp. Tadić, Katica. Navedeno djelo, str. 39.

¹⁵⁶ Isto, str. 40.

¹⁵⁷ Usp. Nebesny, Tatjana. Švob, Mira. Navedeno djelo, str. 6-7.

¹⁵⁸ Tadić, Katica. Navedeno djelo, str. 40.

¹⁵⁹ Darovi za zbirke: smjernice za knjižnice. Navedeno djelo, str. 28.

¹⁶⁰ Usp. Tadić, Katica. Navedeno djelo, str. 40.

Saponaro.¹⁶¹ Stoga se istražuju potrebe korisnika utvrđivanjem zadovoljenih i nezadovoljenih zahtjeva. Ipak, primjena isključivo tog kriterija se ne preporučuje, posebice kada se uzme u obzir da se u narodnim knjižnicama bilježi relativno velik interes za djela koja se kao takva počesto ne uklapaju u smjernice za izgradnju fonda knjižnice.¹⁶² Razumijevanje potreba korisnika knjižnice u kombinaciji sa selektorovom dobrom voljom i željom za informiranjem su ključni faktori koji olakšavaju odabir novih naslova koji će biti uvršteni u fond. Čitajući bibliografije i druge izvore za selekciju, selektor će lakše predvidjeti potrebe svoje zajednice, kao i naslove koji će joj biti zanimljivi,¹⁶³ Upućuje Evans. Unatoč svemu, knjižničari u svojem radu nastoje pomiriti oba načela. Mišljenje je većine da su knjižnice prvenstveno u službi korisnika te bi se shodno tome knjižnični fond trebao graditi prema njihovim željama i potrebama, ujedno osiguravajući osnove pomoću kojih će se njihovi interesi širiti. Stoga pri odabiranju knjižnične građe, knjižničari ne smiju ujedno biti i cenzori. Oni zapravo trebaju težiti zadovoljavanju i onih korisničkih potreba koje nisu usklađene s njihovim poimanjem kvalitete.¹⁶⁴ Evans i Saponaro kažu kako je razlika između selektora i cenzora u činjenici što prvi djeluje na pozitivan način, smišljajući razloga da pribavi građu, dok potonji djeluje negativno tražeći razloge da ju odbaci.¹⁶⁵ Johnson upozorava kako bi cenzura trebala biti prisutna onda kada je u pitanju građa štetna za djecu, poput izrazito nasilne literature. Jednako tako kaže kako je ponekad cenzura nenamjerna, već rezultat neuspjeha da se odabere građa koja bi predstavljala pluralističko i raznoliko društvo.¹⁶⁶ U moru naslova koji se nude, ponekad je ravnopravno pribavljanje naslove iz različitih kulutra otežano. Mnogo je opasnija namjerna cenzura od strane knjižničara koji se prema vlastitoj procjeni odlučuje radije ne kupiti određeni naslov, nego li se pozivajući na smjernice graditi fond raznoliko. „Cenzura nije odbijanje trošenja sredstava na iracionalan način, kao ni izbjegavanje građe koja nije prigodna korisnicima ili legalna“¹⁶⁷ smatra Johnson.

¹⁶¹ Usp. Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 76.

¹⁶² Usp. Nebesny, Tatjana. Švob, Mira. Navedeno djelo, str. 7.

¹⁶³ Usp. Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 76.

¹⁶⁴ Usp. Tadić, Katica. Navedeno djelo, Str.41.

¹⁶⁵ Usp. Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 415.

¹⁶⁶ Usp. Johnson, Peggy. Navedeno djelo, str. 72.

¹⁶⁷ Isto, str. 73.

3. Vrednovanje knjižničnoga fonda

Petr Balog vrednovanje knjižničnog poslovanja opisuje kao „sustavan proces koji mjeri učinkovitost i uspješnost određenih aktivnosti i nudi vrijednosni sud njihove vrijednosti u odnosu na neke kriterije, kao što su ciljevi i zadaće“.¹⁶⁸ Majstorović i Ivić pak vrednovanje definiraju kao postupak koji teži podizanju razvojnih potreba i prijedloga.¹⁶⁹ Evans i Saponaro komentiraju kako knjižnice i informacijski centri, kao i druge organizacije, vrednuju svoje poslovanje kako bi doznali gdje stoje u odnosu na druge slične organizacije. Uspoređivanje podataka ujedno može biti korisno, tvrde, pod uvjetom da se tumači na ispravan način.¹⁷⁰ Clayton i Gorman se sa ovakvom definicijom slažu, dodajući kako je vrednovanje zapravo proces upoznavanja vlastitih snaga i slabosti koristeći tehnike koje će izgledno polučiti rezultate kojima se to može postići.¹⁷¹ Petr Balog nadodaje kako je vrednovanje potrebno kod procijenjivanja potrebe knjižničnih usluga i samih knjižničnih operacija, a i nužno je kad se knjižnične aktivnosti nastoje poboljšati, te pored toga pomaže i kod oblikovanja ciljeva.¹⁷² Johnson savjetuje kako rezultati vrednovanja mogu poslužiti i pri reviziji smjernica ali i kao indikatori učinkovitosti postojećih. Vrednovanjem se pored toga objašnjavaju odluke i rashodi knjižnične uprave.¹⁷³ Razloge za vrednovanjem poslovanja prema Evansu i Saponaru, možemo podijeliti na unutarnje i vanjske. Unutarnji razlozi su prema autorima povezani sa izgradnjom fonda i financiranjem, dok su vanjski potaknuti potrebama lokalnih institucija i organizacijskim potrebama.¹⁷⁴ Rezultati postupaka vrednovanja namijenjeni su brojnim interesnim skupinama: menadžerima, zaposlenicima, financijerima, korisnicima, široj zajednici i dobavljačima.¹⁷⁵

Da bi se razumio kontekst vrednovanja i utvrdila njegova radna definicija, Petr Balog upućuje kako je potrebno promotriti dva kriterija za vrednovanje knjižnica: učinkovitost

¹⁶⁸ Petr Balog, Kornelija. Prema kulturi vrednovanja u visokoškolskim knjižnicama. Osijek : Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku ; Filozofski fakultet u Osijeku, 2010. Str. 67.

¹⁶⁹ Usp. Majstorović, Zagorka. Ivić, Kata. Navedeno djelo, str. 46.

¹⁷⁰ Usp. Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 316.

¹⁷¹ Usp. Clayton, P.; Gorman, G.E. Navedeno djelo, str. 161.

¹⁷² Usp. Petr Balog, Kornelija. Navedeno djelo, str. 67.

¹⁷³ Usp. Johnson, Peggy. Navedeno djelo, str. 298.

¹⁷⁴ Usp. Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 316-317.

¹⁷⁵ Usp. Tuškan Mihočić, Gorana. Mjerenje uspješnosti poslovanja u narodnoj knjižnici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 4(2012), str. 213.

knjižničnog poslovanja i uspješnost knjižnice u ostvarivanju vlastitih ciljeva poslovanja. Ta su dva kriterija međusobno povezana i tu je činjenicu izuzetno važno imati na umu.¹⁷⁶

3.2.Vrednovanja izgradnje knjižničnog fonda

Nebesny i Švob smatraju kako se vrednovanjem uspješnosti izgradnje fonda treba ustanoviti u kolikoj je mjeri fond zadovoljio „ispunjavanje zadaća knjižnice, kako je odgovorio na potrebe korisnika, te koje su njegove slabosti kao i što bi trebalo promijeniti.“¹⁷⁷ Navedeno se može protumačiti kao glavne ciljeve vrednovanja uspješnosti izgradnje fonda, a takvo što je moguće postići jedino ukoliko se vrednovanje provodi sustavno, a da se pritom prilagodi uvjetima i mogućnostima knjižnice u kojoj se provodi. Majstorović i Ivić stavljaju naglasak na nemogućnost učinkovitog planiranja bez sastavnice vrednovanja, a vrednovanje samo po sebi nije od velike koristi ukoliko se dobiveni rezultati ne ugrade u planiranje izgradnje knjižnične zbirke.¹⁷⁸

Evans i Saponaro ukazuju da vrednovanje izgradnje fonda pruža s jedne strane podatke za razvijanje programa mogućeg kooperativnog razvoja fonda, a s druge podatke za pročišćavanje fonda, otkazivanje pretplata ili pak za utvrđivanje potreba za potpunom inventurom fonda.¹⁷⁹

Isti autori u svom priručniku donose niz pitanja na koja vrednovanje fonda pruža odgovore: „Koji je obujam vredovanog fonda? Koja je dubina fonda? Kako korisnici koriste fond? Kolika je financijska vrijednost fonda? Koje su jake strane fonda? Koje su slabe strane? Koji su postojeći problemi pravilnika i programa razvoja fonda? Koje se promjene trebaju dogoditi? Koliko dobro razvijaju fond zaposlenici zaduženi za izgradnju?“¹⁸⁰ (Prevela Sanja Birkić) Odgovori na ova pitanja ujedno donose uvid i u motivaciju knjižničara za provođenjem vrednovanja.

Clayton i Gorman jedan od razloga vrednovanja knjižničnog fonda vide u pravovaljanom zadovoljavanju potreba kako stvarnih, tako i potencijalnih korisnika. Kao izrazit motiv potrebe za opravdavanje načina knjižničnog poslovanja navodi se pritisak kojeg knjižničari osjećaju trošeći „tuđi“ novac.¹⁸¹ Spomenuti autori u nastavku donose popis ciljeva vrednovanja fonda: „potraga za boljim razumijevanjem djelokruga, dubine i svrhe zbirki; priprema uputa i osnova za izgradnju fonda; pomoć pri izradi smjernica; mjerilo učinkovitosti

¹⁷⁶ Usp. Petr Balog, Kornelija. Navedeno djelo, str. 68.

¹⁷⁷ Nebesny, Tatjana. Švob, Mira. Navedeno djelo, str. 7.

¹⁷⁸ Majstorović, Zagorka. Ivić, Kata. Navedeno djelo, str. 46.

¹⁷⁹ Usp. Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 316.

¹⁸⁰ Isto, str. 316-317.

¹⁸¹ Usp. Clayton, P.; Gorman, G.E. Navedeno djelo, str. 162.

smjernica; način utvrđivanja kvalitete i dostatnosti fonda; pomoć pri detektiranju nedostataka fonda i rješavanju istih; usmjeravanje ljudskih i finansijskih resursa na područja koja trebaju najviše pažnje; opravdanje za povećanje budžeta za kupnju knjiga; uspostava postojanja posebnih snaga kao i slabosti fonda; provjera potrebe za pročišćavanjem fonda i kontrola istog.¹⁸² Svaka će knjižnica ovaj popis ciljeva vrednovanja prilagoditi vlastitim okolnostima sa kojima se susreće pri svakodnevnom poslovanju. Nerealno je očekivati da će se kvaliteta pokazati sama od sebe, bez propitkivanja uspješnosti vlastitog poslovanja.

3.3. Metode vrednovanja fonda

Pri procjeni uspješnosti izgradnje zbirke koriste se različite metode, podjednako kvantitativne i kvalitativne metode.¹⁸³ IFLA definira kvantitativna mjerenja kao pokazatelje veličine, starosti, korištenja, troškova i drugih bročanih podataka, dok se pak kvalitativna mjerenja postižu subjektivnim vrednovanjem i uključuju stručnu prosudbu knjižničara, procjenu predmetnih stručnjaka ili mišljenje korisnika.¹⁸⁴ S obzirom na to da nijedna metoda nije u potpunosti objektivna, a shodno tome se i rezultati istih mogu na različite načine interpretirati, gotovo se svi autori slažu kako se tek spajanjem više metoda postiže kvalitetna procjena uspješnosti izgradnje zbirke. Nebesny i Švob podsjećaju kako “metode koje se upotrebljavaju moraju biti standardizirane tako da se rezultati vrednovanja različitih fondova mogu međusobno usporediti.”¹⁸⁵ Na ovo se direktno nadovezuje metoda „benchmarkinga“, točnije metoda uspoređivanja s drugima koja omogućuje učenje o poslovanju drugih, ali se ujedno dobije i kvalitetan uvid u vlastito poslovanje.¹⁸⁶ Takva metoda može biti korisna malim narodnim knjižnicama, iako pri tome treba postojati određena doza opreza, te je preporuka da se uspoređivaju ustanove sličnih okolnosti i veličina.

Petr Balog navodi kako se podaci prikupljaju različitim metodama, a samo neke od njih su: „analiza knjižničnih zapisa, citatna analiza, grupni intervjui, individualni intervjui, upitnik, promatranje ispitanika, standardizirani upitnici, intervjui telefonom i naknadni intervjui.”¹⁸⁷ Bonn nabraja pet općenitih pristupa vrednovanju: „usporedba statističkih podataka o zbirkama; usporedba standardiziranih popisa, kataloga i bibliografija; prikupljanje mišljenja redovnih korisnika; direktno proučavanje fonda te vrednovanje uspješnosti isporuke

¹⁸² Isto.

¹⁸³ Usp. Nebesny, Tatjana. Švob, Mira. Navedeno djelo, str. 7.

¹⁸⁴ Usp. Darovi za zbirke: smjernice za knjižnice. Navedeno djelo, str. 37.

¹⁸⁵ Nebesny, Tatjana. Švob, Mira. Navedeno djelo, str. 8.

¹⁸⁶ Usp. Petr Balog, Kornelija. Navedeno djelo, str. 99.

¹⁸⁷ Isto, str. 147-149.

informacija primjenjivanjem standarda.“¹⁸⁸ Johnson metode vrednovanja dijeli na dvije glavne skupine: metode orijentirane na analizu fonda, te metode orijentirane na analizu korisnika i korištenja fonda. U metode orijentirane na fond spadaju profiliranje fonda, metoda uspoređivanja popisa, direktna analiza fonda, usporedba statističkih podataka te primjenjivanje standarda. Metode koje su orijentirane prema analizi korisnika i korištenja fonda su citatna analiza, analiza posudbe, analiza korištenja unutar knjižnice, korisničke studije i fokus grupe, analiza međuknjižnične posudbe te testiranje ispostave dokumenata.¹⁸⁹

Kako bi se osigurao zadovoljavajući postupak vrednovanja fonda, potrebno je unaprijed utvrditi statističke obrasce, kao i odgovarajuće standarde te osigurati redovan dotok knjižničarskih pomagala, upozorava Tadić. Jednako se tako trebaju prikupljati statistički podatci kao i podatci iz korisničkih anketa i raznih upitnika koje će se potom uspoređivati sa standardom koji propisuje veličinu i kakvoću fonda određene knjižnice, usklađenim naravno sa njezinom vrstom, ali i brojem i strukturom korisnika.¹⁹⁰

Nebesny i Švob između ostalih metoda procjene uspješnosti izgradnje fonda navode uspoređivanje relevantnih izvora s popisom novih naslova knjižnice. Među relevantne izvore tako spadaju katalogi velikih knjižnica, kao i katalogi različitih izdavača ili knjižara, liste najpopularnijih naslova ali i specijalizirane bibliografije. Ukoliko se ispostavi da na listi prinova knjižnice postoji visok udio naslova iz spomenutih relevantnih izvora, izgradnja fonda se smatra uspješnom.¹⁹¹ Ipak, ta je metoda slabo primjenjiva u malim narodnim knjižnicama, s obzirom na njihove financijske mogućnosti ali i ponajviše na korisnički interes. Liste uspješnica često navode ista djela, pogotovo ako je u pitanju beletristika, nedvojbeno najpopularnija građa u malim narodnim knjižnicama. Specijalizirane bibliografije su dobro pomoćno sredstvo za velike knjižnice, kao i one usmjerene ka znanstvenom radu, dok u malim narodnim knjižnicama najčešće nema mjesta razvijanju stručnih zbirki, pa tako ni potrebe za posezanjem za takvim pomagalima.

Švob i Nebesny, ali i drugi autori poput Tadić i Johnson, nadalje spominju i metodu vrednovanja uspješnosti izgradnje zbirke fizičkim uvidom u situaciju na policama. „Stručnjak za pojedino stručno područje neposrednim uvidom u odgovarajući dio fonda na policama knjižnice procjenjuje njegovu veličinu, aktualnost, dubinu, pa i fizičko stanje pojedinih

¹⁸⁸ Citirano prema: Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 318.

¹⁸⁹ Usp. Johnson, Peggy. Navedeno djelo, str. 314-327.

¹⁹⁰ Usp. Tadić, Katica. Navedeno djelo, str. 45.

¹⁹¹ Usp. Nebesny, Tatjana. Švob, Mira. Navedeno djelo.

primjeraka.“¹⁹² Većina stručnjaka se slaže kako je glavna odlika ove metode brzina i neposrednost utvrđivanja kako snažnijih tako i slabijih strana fonda, dok se usput mogu provoditi i koraci potrebni za otpis građe ili popravak. Nedostaci ove metode idu na račun činjenice da je dio građe neizbježno u posudbi, što ih čini nedostupnim, a procjenu fonda nepotpunom. Naravno, u svakom se trenutku može znati o kojim je naslovima riječ kada su u pitanju posuđeni naslovi, pa je kritika ovoj metodi upućena poradi nemogućnosti uvida u fizičko stanje primjeraka. U kontekstu ovog rada, veći problem predstavlja činjenica da je ova metoda usmjerena ka radu specijaliziranih knjižnica, više nego li je primjenjiva unutar malih narodnih knjižnica. Mnoge knjižnice, a pogotovo male, nisu u mogućnosti imati stručnjake za svako stručno područje.

Budući će se u sklopu ovoga rada vrednovati fondovi malih narodnih knjižnica, na način da se ispita korisnički interes prema kulturno raznolikoj građi, u nastavku će se detaljnije opisati metoda analize posudbe.

3.4. Analiza posudbe

Nebesny i Švob u svom članku o izgradnji fonda u narodnim knjižnicama navode kako se procjena uspješnosti nabave postiže „analizom ispunjenih i neispunjenih zahtjeva korisnika, zatim zahtjevima za međuknjižničnom posudbom, te analizom posudbe.“¹⁹³

Kao najboljim pokazateljem uspješnosti izgradnje zbirke u narodnim knjižnicama, autorice ipak smatraju analizu posudbe, koja je ujedno i glavni pokazatelj korisničkog interesa. S time se donekle slaže i Johnson kad upućuje kako analiza posudbe proučava lokalne podatke o optičaju građe. Podaci se pritom mogu prikupiti za cjelokupni fond ili za pojedine dijelove s obzirom na korisničku grupu, lokaciju, datum publikacije, predmetnom području, vrsti posudbe.¹⁹⁴ Sama činjenica da su podaci podložni personalizaciji na više razina, proširuje mogućnosti njihove upotrebe i analize.

Sve popularniji način proučavanja fonda, spomenuta analiza posudbe počiva na dvije pretpostavke, koje u svom priručniku navode Evans i Saponaro. Prva jest da je adekvatnost zbirke direktno povezana sa njenim korištenjem, a druga da podaci o posudbi pružaju razumno reprezentativnu sliku korištenja fonda.¹⁹⁵ Johnson tome dodaje kako se identificirati mogu i slabo korišteni dijelovi fonda i samim time potencijal za pročišćavanje ili transfer, kao i odrediti budućnost nabave za taj dio fonda. Također spominje mogućnost identificiranja

¹⁹² Isto.

¹⁹³ Isto.

¹⁹⁴ Usp. Johnson, Peggy. Navedeno djelo, str. 323.

¹⁹⁵ Usp. Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 326.

pojačano korištenih dijelova fonda koji bi potencijalno mogli zahtijevati nabavu dodatnih primjeraka ili duplikata.¹⁹⁶ Evans i Saponaro kažu kako podaci o korištenju služe kao korisna provjera za različite metode vrednovanja, kao što su i korisni pri procesu selekcije.¹⁹⁷ Autori savjetuju da je važan faktor posjedovanje adekvatne količine podataka na kojima se može temeljiti procjena. „Bez dovoljne količine podataka o posudbi, rezultati analize neće biti relevantni, to jest, njihovom analizom neće se moći prikazati stvarno stanje posudbe.“¹⁹⁸ Jednako tako, za pretpostaviti je i da će u različitim malim hrvatskim narodnim knjižnicama veliki udio posuđene građe spadati u kategoriju lektirnih naslova, budući da u malim sredinama, narodne knjižnice počesto preuzmu na sebe dio zadaća školskih knjižnica. Poželjno je stoga iz analize posudbe izostaviti lektirne naslove, budući da oni malo govore o stvarnom korisničkom interesu.

Johnson savjetuje kako se podaci o optičaju građe mogu jednostavno podijeliti u kategorije za analizu, te shodno tome kategorije dovesti u korelaciju na različite načine. U narodnoj se knjižnici, primjerice, mogu uspoređivati podaci o posudbi različitih žanrova fikcije, pa se pomoću toga može donijeti odluka kojem je žanru potrebno posvetiti više pažnje pri nabavi.¹⁹⁹ Ovo je posebice korisno ukoliko se želi razvijati raznolikost fonda, pa se na isti način može vidjeti koje kulturne utjecaje korisnici najviše cijene ili kojih kultura nedostaje u fondu, ili bi im trebalo pružiti više šanse. U kontekstu kulturne raznolikosti, ključne kategorije su države autora i vremenski period nastanka djela, pa će se stoga iste i koristiti pri istraživanju ovog rada.

Svakako, postoje određeni problemi pri interpretaciji podataka o posudbi kao mjerilu vrijednosti fonda. Evans i Saponaro navode kako podaci o posudbi ne mogu prikazati korištenje fonda unutar prostora knjižnice kao ni korištenje materijala koji nisu dostupni za posudbu, primjerice časopisa i referentne zbirke. Pored toga, ni za građu koja se posuđuje nema podataka o tome na koji je način korištena to jest je li uopće korištena. Također, nema načina da se dozna korist koju je korisnik izvukao iz posuđenog primjerka, što otežava točnu procjenu vrijednosti fonda.²⁰⁰ Johnson se slaže sa autorima te u skladu s tim navodi kako analiza posudbe ne može ni prikazati korisničku nemogućnost da pronade potrebnu građu, kao ni knjižnični neuspjeh da zadovolji takve potrebe.²⁰¹ Evans i Saponaro nadalje govore kako su

¹⁹⁶ Usp. Johnson, Peggy. Navedeno djelo, str. 323.

¹⁹⁷ Usp. Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 326.

¹⁹⁸ Isto.

¹⁹⁹ Usp. Johnson, Peggy. Navedeno djelo, str. 323.

²⁰⁰ Usp. Evans, E.G., Saponaro, Navedeno djelo, str. 327.

²⁰¹ Usp. Johnson, Peggy. Navedeno djelo, str. 324.

podaci o korištenosti tek maleni dio cjelokupnog istraživačkog postupka pri vrednovanju knjižničnog poslovanja. U narodnim knjižnicama, koristi ih se kako bi se utvrdila potreba za višestrukim primjercima određenog naslova, kao i definiranje predmetnog područja koje je popularno među korisnicima.²⁰²

²⁰² Usp. Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Navedeno djelo, str. 327.

4. Istraživački dio rada

4.1. Narodne knjižnice malih dalmatinskih mjesta – definiranje pojma

Jedna od uloga koju imaju narodne knjižnice jest svakako ona javnog prostora i mjesta za okupljanje, što je posebice izraženo u manjim sredinama. Knjižnice tako postaju takozvani „dnevni boravak zajednice.“²⁰³ Promatrajući knjižnice kao mjesto društvenog okupljanja, otvaraju se razne mogućnosti inkorporiranja kulturne raznolikosti, ne samo putem kulturno raznolikog fonda, već organizirajući i različita kulturna događanja, poput gostovanja i radionica, koja će u konačnici rezultirati većim interesom za kulturno raznolikim naslovima.

Istraživački dio ovog rada za fokus ima posudbu kulturno raznolikih naslova prosječnog korisnika knjižnice koja se nalazi u malenom dalmatinskom mjestu. Malenim dalmatinskim mjestom smatraju se naselja i gradovi od 2000 do 6000 stanovnika, a sva ona mjesta koja imaju aktivnu narodnu knjižnicu u svojoj kulturnoj ponudi, ulaze u kategoriju koju je analiziralo ovo istraživanje.

Većina tih knjižnica je u današnjem obliku osnovana u 90tim godinama 20. stoljeća. Za knjižničarske pojmove, to su sve relativno mlade knjižnice, opterećene uglavnom malim proračunima i skromnim uvjetima poslovanja, kako fizičkim prostorom tako i opremom i ljudskim resursima. U ponekim je mjestima knjižničarska praksa dugovječna, te su knjižnice osnivane prije 20. stoljeća u obliku čitaonica i javnih prostora. Ponekad su knjižnice bile i zatvorene na duži period, ali su se u novije vrijeme ponovo otvarale budući i sam *Zakon o knjižnicama* predviđa otvaranje knjižnica u svakom gradu i općini.²⁰⁴

Zajedničko svima knjižnicama je i relativno isti sastav korisnika, točnije zajednice kojoj služe. Malena mjesta Dalmacije imaju svoje specifičnosti i zakonitosti, te u gotovo svakom mjestu postoji malena, ali aktivna skupina članova društva koji čine osnovicu kulturnog života.

4.2. Cilj i svrha istraživanja

Cilj istraživanja je utvrditi interes korisnika za kulturno raznolikom knjižnom građom s obzirom na analizirane aspekte – godina nastanka djela, država porijekla i tip djela (beletristika ili nebeletristika).

²⁰³ Usp. Ille, Jagoda. Dom, posao, nešto treće: knjižnica kao „treći prostor“. // Narodne knjižnice kao treći prostor : zbornik radova 9. savjetovanja za narodne knjižnice, Zadar. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2013.Str. 77.

²⁰⁴ Zakon o knjižnicama. Navedeno djelo, članak 9.

Svrha istraživanja je ukazati u kolikoj su mjeri pri izgradnji knjižničnih fondova nužne jasne smjernice koje će s posebnom pozornošću upućivati na važnost izgradnje kulturno raznolikog fonda.

4.2.1. Istraživačka pitanja

Istraživačka pitanja postavljena u ovom radu su sljedeća:

1. Posuđuju li korisnici narodnih knjižnica raznoliku građu s obzirom na aspekte godina nastanka djela, država porijekla i tip djela?
2. Je li analiza najposuđivanijih naslova primjerena metoda za istraživanje korisničkog interesa ka kulturno raznolikoj knjižnoj građi?
3. Iz kojih država i vremenskih perioda potječu najčitaniji autori u malim dalmatinskim knjižnicama?
4. Čita li se više beletristika ili nebeletristika?

4.2.2. Hipoteze

1. Korisnici narodnih knjižnica u manjim mjestima u Dalmaciji posuđuju kulturno neraznoliku građu koja se očituje u aspektima godine nastanka djela, države porijekla i tipa djela.
2. Analiza najposuđivanijih naslova je primjerena metoda za istraživanje interesa korisnika za kulturno raznolikom građom.
3. Najčitaniji autori u tim knjižnicama potječu iz Sjedinjenih Američkih Država, Velike Britanije te skandinavskih zemalja.
4. U malim dalmatinskim knjižnicama najviše se čitaju knjige novijeg datuma nastanka, objavljene 2000. godine i kasnije.
5. U narodnim se knjižnicama u malim mjestima u Dalmaciji beletristika posuđuje u većem postotku u odnosu na nebeletristiku.

4.3. Metodologija

Kao što je prethodnom poglavlju rečeno, istraživanje je provedeno metodom analize posudbe. Nakon uspostavljanja kontakta s 10 knjižnica koje djeluju u malim dalmatinskim gradovima i naseljima, za potrebe istraživanja dostavljeni su podaci o posudbi. Isti su preuzimani iz arhive knjižničnog softvera, a kao kriterij za obuhvat podataka odabrani su broj posudbi i vremenski period - svibanj 2017. godine. Kao brojčana granica određeno je 200 naslova. Ukoliko u spomenutom periodu nije bilo posuđeno više od 200 različitih naslova, granica se nije određivala, već se analizirao postojeći broj naslova ovisno o knjižnici. Podatke koje je

ustupila svaka knjižnica, prebacivalo se u matricu u Excel a određene su sljedeće kategorije: Naslov djela, Ime autora i Broj posudbi. Podatke o godini nastanka pojedinog djela, državi u kojoj je djelo prvi put objavljeno i tip djela (beletristika ili nebeletristika) odredilo se uz pomoć servisa Goodreads i VIAF-a.²⁰⁵

Servis Goodreads je mrežna zajednica autora i čitatelja koja povezuje djelo s publikom i služi kao svojevrsna mrežna baza podataka ali i kao alat za praćenje uspješnosti naslova, „personalizirane preporuke, praćenje knjiga koje ste pročitali, čitate ili želite pročitati.“²⁰⁶ Virtualna međunarodna normativna baza (eng. Virtual International Authority File) je međunarodna jedinstvena normativna baza. To je projekt virtualnoga povezivanja nacionalnih normativnih podataka za osobe, korporativna tijela i zemljopisne nazive. Osnovan je radi uključivanja normativnih podataka različitih knjižnica u besplatnu javno dostupnu uslugu na internetu koja poboljšava identificiranje, prikaz i provođenje normativnoga nadzora u lokalnim katalogima i time pridonosi razvoju bibliografske kontrole.²⁰⁷

Spomenuti servis Goodreads je korišten jer prepoznaje naslove na hrvatskom jeziku, a ujedno navodi i jezik originala i godinu prvog izdanja. Tražilica koja se nalazi na servisu je vrlo dobro osmišljena, pa tako nakon što se u istu upiše prvih nekoliko slova naslova, nudi preporuku o traženom naslovu, a ujedno odmah navodi i ime autora kao i prikaz naslovne stranice, što uvelike olakšava potragu. Kada se odabere naslov, na vidljivom mjestu se vidi godina tiskanja na hrvatskom jeziku, te potom u zagradama i godina prvog izdanja. Pored toga, vidljiv je i kratak opis djela, iz čega se lako može zaključiti radi li se o beletrističkom naslovu ili ne. Za potrebe ovog rada, spomenute su informacije bile od velike pomoći. Na istoj stranici se nalazi i poveznica koja vodi na autorovu profilnu stranicu, koja često sadrži podatke o mjestu i godini rođenja, te nerijetko i autorov životopis. I ova stavka je olakšala tijekom istraživačkog rada, budući se na taj način dolazilo do podataka o zemlji porijekla naslova. Ukoliko podaci nisu bili dostupni, isti su se tražili putem VIAF-a. Istinitost podataka koje pruža servis Goodreads nije dovođena u pitanje, budući je to ozbiljan servis koji broji preko 65 milijuna članova širem svijeta. No, kada podatke o pojedinim naslovima nije bilo moguće pronaći na spomenutom servisu, traženi su preko Google tražilice, te se njihova točnost utvrđivala putem VIAF-a. U ponekim slučajevima, kada popisi knjižnica nisu navodili autore djela, već samo naslov djela, a Goodreads nudio više opcija autora, potrebno je bilo

²⁰⁵ Goodreads. <https://www.goodreads.com/>, (2017-11-30) ; VIAF – The virtual international authority file. <https://viaf.org/>, (2017-11-30)

²⁰⁶ Goodreads, informacije o nama. <https://www.goodreads.com/about/us?rel=nofollow> (2017-11-5)

²⁰⁷ Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. <http://www.nsk.hr/normativna-baza-nacionalne-i-sveucilisne-knjiznice-u-zagrebu-postala-dijelom-virtualnoga-skupnog-kataloga-viaf/> (2017-11-5)

provjeravati naslove i putem kataloga analizirane knjižnice. U tom slučaju se godinom hrvatskog izdanja kao i samim postojanjem u knjižničnom katalogu, rješavala dilema autorstva i ostalih aspekata.

Nakon što su prikupljeni svi potrebni podaci, napravljena je analiza traženih aspekata, za svaku pojedinu knjižnicu kao i za sve knjižnice ukupno. Pored toga, zabilježen je i postotak lektirnih naslova, koji nisu uključeni u popis najposuđivanijih naslova budući oni kao obavezno školsko štivo ne govore ni o korisničkom interesu, ni o kulturno raznolikom fondu. Ukupno je analizirano 1460 naslova.

4.4. Uzorak

Područje Dalmacije obuhvaća prostor četiriju županija na jugu Hrvatske: Zadarska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska i Dubrovačko-neretvanska.²⁰⁸ Na tom području djeluju 53 narodne knjižnice, i to 11 na području Zadarske županije, 8 knjižnica na području Šibensko-kninske, 25 knjižnica u Splitsko-dalmatinskoj županiji te 9 knjižnica u Dubrovačko-neretvanskoj županiji.²⁰⁹

U navedenim županijama ima 32 grada i 99 općina. Većina tih naselja spada u kategoriju do 5 000 stanovnika, te su stoga i za ovo istraživanje izabrana mjesta s približno istim brojem stanovnika kako bi rezultati bili što reprezentativniji. Za istraživanje su odabrane knjižnice iz gradova koji imaju od 2000 do 6000 stanovnika po popisu stanovništva iz 2011. godine.²¹⁰

Nakon što je sa popisa stanovništva izdvojen popis svih mjesta čiji broj stanovnika spada u odabranu kategoriju, napravljen je popis mjesta koji imaju narodnu knjižnicu, uključujući i kontakte koji su pronađeni na mrežnoj stranici Portal narodnih knjižnica (knjiznica.hr). Knjižnice su kontaktirane putem elektroničke pošte sa molbom da dostave podatke o najposuđivanijim djelima u određenom vremenskom periodu. Uzorak se knjižnica naposljetku morao revidirati. Ideja je bila da se analiziraju popisi iz naselja koja su službeno proglašena gradovima, no na samom dalmatinskom području nije bilo dovoljno gradova koji bi po broju stanovnika bili obuhvaćeni istraživanjem, te je odlučeno da se obuhvate sve knjižnice koje odgovaraju unaprijed određenim parametrima za određivanje uzorka. Stoga su istraživanjem obuhvaćene sljedeće knjižnice: Biograd na Moru, Dugopolje, Gradac, Hvar, Klis, Korčula, Murter, Novigrad, Pučišća i Tisno.

²⁰⁸ Wikipedija, Dalmacija. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Dalmacija> (2017-11-5)

²⁰⁹ Narodne knjižnice, Portal narodnih knjižnica. <http://www.knjiznica.hr/knjiznice/zupanija/8> (2017-11-5)

²¹⁰ Državni zavod za statistiku. <https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm> (2017-11-5)

4.5. Tijek istraživanja

Prva faza ovog istraživanja započela je u mjesecu rujnu 2017. godine kada su sa *Popisa stanovništva 2011.* izdvojena naselja i gradovi sa područja Dalmacije. Na tom se području nalazi 30 mjesta koja spadaju u kriterij broja stanovnika od 2000 do 6000. Prvi problem na koji se naišlo jest činjenica da 7 mjesta sa popisa nema knjižnicu. Do tog podatka se došlo pomoću portala knjiznica.hr na kojem su se i prikupili podaci o kontaktima knjižnica kao i o softveru kojim se knjižnica služi. Ovisno o softveru, tijek pribavljanja podataka je tekao nešto drugačije. Ipak, svi softveri imaju način na koji se podaci mogu dobiti.

Prvi kontakt je ostvaren 21.09.2017. kada su na adrese elektroničke pošte poslani mailovi. Prvi odgovori su pristigli 22.09.2017., a posljednji 2.11.2017. Prikupljanje podataka nije prošlo bez problema. Kao najveći problem se pokazala činjenica da knjižničari nisu redoviti kako u čitanju tako ni u odgovaranju na elektroničku poštu. S ponekim knjižnicama nije uspješno uspostavljen ni telefonski kontakt. Dvije od kontaktiranih knjižnica nemaju knjižnični softver, a u dvije knjižnice knjižničari nisu znali na koji način podatke izvući iz sustava u elektroničkom obliku, pa su ih poslali u tiskanom obliku poštom.

Po primitku podatka, isti su prepisivani u Excel tablicu, naslov po naslov, a lektirni naslovi bilježeni su odvojeno. Za podatke koji su došli iz knjižnica koje se u svom radu koriste softverom Aladin pored naslova djela, prikazano je i ime autora, te mjesto i godina izdanja. Popis posuđenih naslova u knjižnicama koje se služe softverom Metel sadrži pored naslova djela i imena autora, također i signaturu kao i prevoditelja, ukoliko ga ima. Nažalost, popisi iz knjižnica koje se koriste softverom Zaki, navode samo naslov i godinu izdanja. Takvi podaci su otežavali analizu, budući se nailazilo na više djela istog naslova, pa je bilo potrebno pomoću kataloga utvrditi autora, a ponekad je i navedena godina izdanja rješavala problem.

Iako su godine izdanja navedene na popisima, one nisu bile od prevelike koristi, budući je za ovo istraživanje bilo potrebno odrediti godinu prvog izdanja, točnije godinu kada je djelo u originalnom obliku nastalo.

Pri određivanju godine prvog izdanja, najveći problem su stvarale dječje slikovnice, o kojima su podaci uglavnom nepotpuni, pogotovo u knjižničnim katalozima, dok je stanje na mrežnim izvorima donekle uređenije, no dodatan problem predstavlja nebilježenje naslova originala, kao i nepravilno bilježenje autorstva.

Većina zemalja porijekla se određivala uz pomoć porijekla autora. Naravno, pri tome se prvenstvo davalo zemlji u kojoj je autor proveo većinu svog života, ukoliko se vlastitim

izjašnjenjem nije opredijelio kao autor pojedine države. Kao zemlja porijekla ponekih popularno-znanstvenih naslova čiji autori nisu navedeni, uzimala se ona u kojoj je djelo prvi put objavljeno, točnije ona iz koje dolazi izdavač.

Kada je u pitanju određivanja tipa djela, to jest, radi li se o beletrističkom ili nebeletrističkom naslovu, problema nije bilo, budući je za većinu djela razlika vidljiva već u naslovu, dok je ostale dileme rješavao servis Goodreads.

Nakon što su uneseni svi podaci za svaku od knjižnica pojedinačno, napravljena je analiza istih na sljedeće načine. Pobrojano je koliko djela potječe iz pojedinih država, kao i različite godine iz kojih djela potječu. Jednostavnosti radi, aspekt vremenske pripadnosti podijeljen je u četiri kategorije na način da svaki od vremenskih perioda ima određeno zajedničko obilježje. Kao prijelomnica uzeti su početak, sredina i kraj 20.stoljeća.

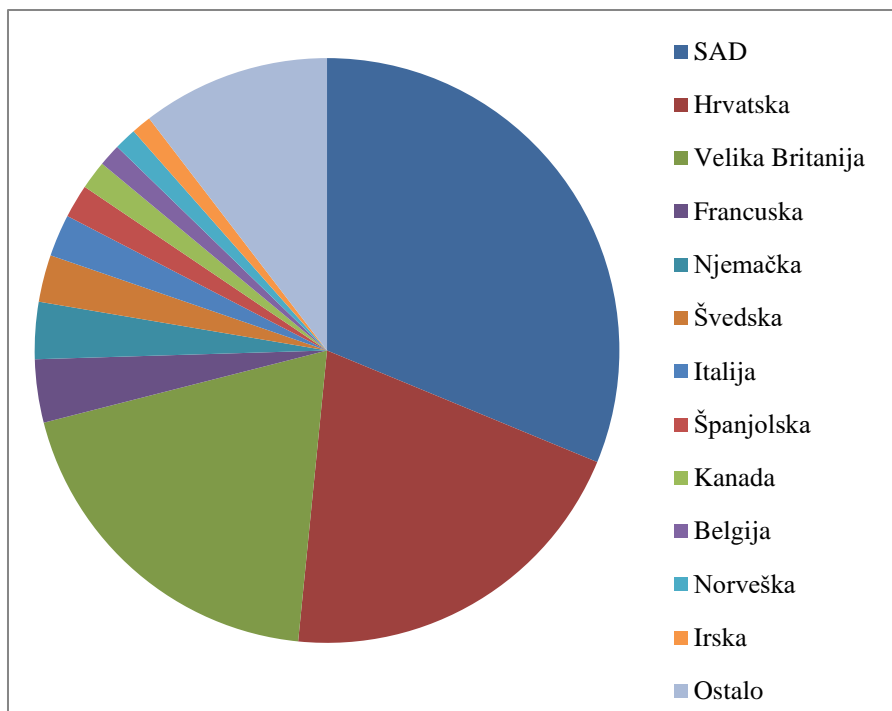
Podaci dobiveni analizom su zabilježeni u tabličnu formu, te su se potom izradili grafikoni i izračunali postoci. Isti postupak je urađen i na sveukupnoj razini kako bi se dobila opća slika posudbe kulturno raznolikog sadržaja u malim narodnim knjižnicama Dalmacije.

4.6. Analiza rezultata

Analiza rezultata napravljena je uz pomoć pita grafikona, za svaku knjižnicu posebno ali i za sve knjižnice zajedno. Jednako tako, isti su podaci zapisani i u obliku tablica, abecednim redom.

4.6.1. Zemlja porijekla

Kao što je vidljivo na Grafikonu 1. na prvom mjestu kao zemlja porijekla iz koje potječu autori su Sjedinjene Američke Države, sa sveukupno 456 naslova ili 31,23% ukupno analiziranih 1460 naslova. Situacija je ista i u 8 od 10 knjižnica, gdje je samo u knjižnici u Gradcu i Pučišćima na prvom mjestu Hrvatska, dok je u preostalim knjižnicama SAD neprikosnoveno država sa najviše posuđivanih naslova.

Grafikon 1. Zemlja porijekla autora

S obzirom na državu porijekla posuđivanih knjiga na drugom mjestu nalazi se Hrvatska sa brojem od 297 naslova (20,34%) od ukupnih 1460 naslova koja su analizirana, dok je na trećem mjestu Velika Britanija sa 284 naslova (19,45%). Razlika između Velike Britanije i Hrvatske nije velika, a situacija je slična i u knjižnicama pojedinačno, pa su tako spomenute tri zemlje na prva tri mjesta u svim analiziranim knjižnicama, sa relativno približnim brojem naslova. Značajna se razlika vidi samo u knjižnici Biograd na Moru, gdje je udio naslova koji potječu iz Hrvatske značajno manji od onih iz SAD-a i Velike Britanije, i čini tek 6,4%.

Sljedeća dva mjesta zauzimaju Francuska i Njemačka, sa 3,49% tj. 3,15% u ukupnom poretku. U pojedinačnim knjižnicama, situacija je poprilično raznolika, ali obje se zemlje nalaze visoko na listi, zauzimajući prosječno 5. i 6. mjesto.

Šesto mjesto na ukupnom poretku zauzima Švedska, čineći 2,6%, dok je slijede Italija (2,32%), Španjolska (1,84%) i Kanada (1,5%), Belgija i Norveška pak dijele deseto mjesto sa 1,23%, a Irska na jedanaestom mjestu sa 1,09% završava listu zemalja koje imaju više od 1% udjela na ukupnom popisu.

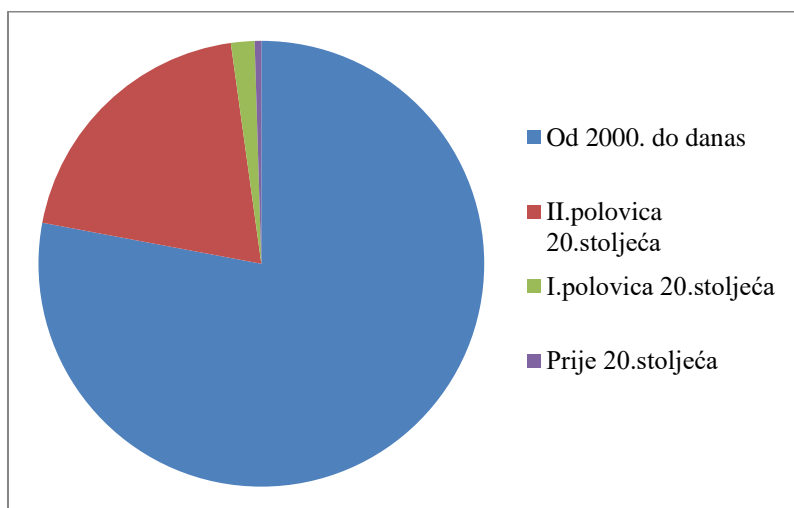
Australija i Nizozemska imaju nešto više od 10 naslova u ukupnom poretku, dok tek nešto manje imaju Japan, Brazil, Kina i Rusija. Nadalje slijede Danska, Turska, Srbija, Argentina, Austrija, Indija, Portugal, Škotska, Švicarska, Bosna i Hercegovina, Češka,

Južnoafrička Republika, Makedonija, Nigerija, Afganistan, Čile, Finska, Grčka, Indonezija, Izrael, Sjeverna Koreja i Slovenija.

Među zemljama koje su se jednom pojavile kao zemlja porijekla od ukupno 1460 naslova, našle su se: Albanija, Alžir, Angola, Bolivija, Bugarska, Egipat, Iran, Island, Kolumbija, Lihtenštajn, Litva, Mađarska, Novi Zeland, Obala Bjelokosti, Peru, Poljska, Ruanda, Somalija i Ukrajina.

4.6.2. Godina prvog izdanja

Kada su u pitanju godine prvog izdanja posuđene knjige, određene su četiri vremenske kategorije. Prva je kategorija „Od 2000. do danas“ koja je nedvojbeno vremenski period u kojem je po prvi put objavljena većina analiziranih naslova, što je i vidljivo na Grafikonu 2. Gledajući ukupan poredak, u ovom je periodu objavljeno 1138 naslova što čini 77,94%. Stanje je slično i kada se gledaju rezultati knjižnica pojedinačno. Postotak varira od najnižih 74,11% u Pučišćima do najviših 85,54% u Murteru.

Grafikon 2. Vremenski period nastanka djela - ukupan rezultat

Druga kategorija je vremenski period druge polovice 20. stoljeća koji u ukupnom poretku zauzima drugo mjesto sa 290 naslova koji su nastali u tom periodu, čineći 19,86%. Približan udio ova kategorija čini i u knjižnicama pojedinačno, dok je rezultat značajno viši samo u knjižnicama na Hvaru (31,76%) i Klisu (31,18%).

Vremenski period prve polovice 20. stoljeća čini treću kategoriju, koja jednako tako zauzima i treće mjesto u ukupnom poretku sa 25 naslova prvi put objavljenih u tom razdoblju, što u postotcima iznosi 1,71%. Ukoliko se promatraju rezultati knjižnica pojedinačno, u ovoj su kategoriji rezultati ponešto drugačiji. Naime, u knjižnicama u Gradcu i Novigradu, nema naslova nastalih u ovom periodu, dok knjižnice u Hvaru i Klisu imaju više od 4% naslova

nastalih u ovom periodu. Preostale knjižnice variraju od najnižih 1,17% u Pučišćima do najviših 2,7% u Dugopolju.

Posljednja je kategorija vremenski gledano najduža, obuhvaćajući sve naslove prvi put tiskane prije 20. stoljeća, no čini 0,4% ukupnog broja naslova, te kao što prikazuje Tablica 1, tek 7 naslova spada u ovu kategoriju. Polovica analiziranih popisa posudbi, iz Dugopolja, Hvara, Klisa, Murtera i Tisna, ne sadrži naslov koji je prvi put objavljen prije 20. stoljeća, dok popisi knjižnica iz Gradca i Novigrada imaju po 2 naslova, a popisi knjižnica iz Biograda na Moru, Korčule i Pučišća imaju tek 1 naslov koji spada u ovu kategoriju.

Tablica 1. Vremenski period nastanka djela - broj primjeraka po knjižnici

KNJIŽNICA	Od 2000. do danas	II. polovica 20. stoljeća	I. polovica 20. stoljeća	Prije 20. stoljeća
Biograd	132	20	2	1
Dugopolje	93	15	3	0
Gradac	138	35	0	2
Hvar	109	54	7	0
Klis	60	29	4	0
Korčula	122	24	2	1
Murter	142	21	3	0
Novigrad	129	36	0	2
Pučišća	126	41	2	1
Tisno	87	15	2	0
TOTAL:	1138	290	25	7

4.6.3. Tip djela

Analizirajući aspekt tipa djela, naslovi su podijeljeni u dvije kategorije: beletristika i nebeletristika, točnije popularno-znanstvena građa. U beletristiku spadaju romani, zbirke pripovijedaka i slikovnice za djecu, dakle djela koja se mahom baziraju na fikciji. U nebeletristiku se za potrebe ovog rada ubrajaju sva djela koja nisu beletristika.

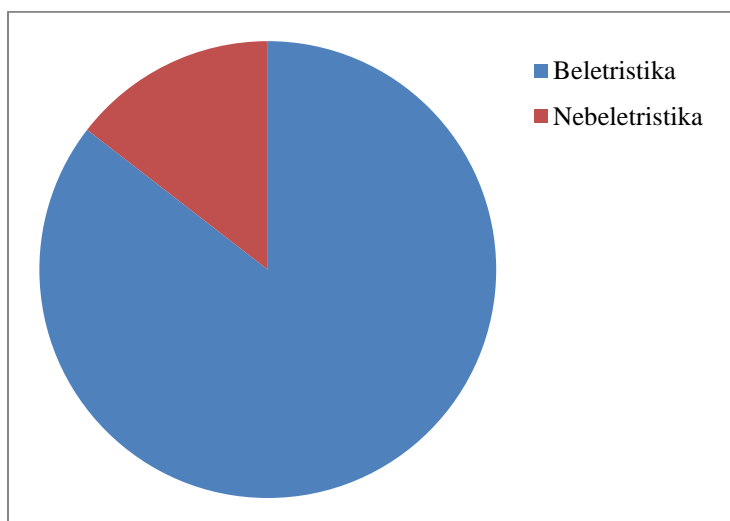
Tablica 2. Tip djela - broj primjeraka po knjižnici

Knjižnica	Beletristika	Publicistika	Ukupno primjeraka
Biograd	152	3	155
Dugopolje	96	15	111

Gradac	138	37	175
Hvar	123	47	170
Klis	81	12	93
Korčula	128	21	149
Murter	154	12	166
Novigrad	143	24	167
Pučišća	140	30	170
Tisno	93	11	104
TOTAL:	1248	212	1460

Gledajući ukupne rezultate, beletristički naslovi čine 85,47%, to jest 1248 naslova. Broj nebeletrističkih naslova je 212 (14,52%).

Kada su u pitanju pojedinačni rezultati, prikazani u Tablici 2, nedvojbeno se najveći udio beletrističkih naslova nalazi na popisu knjižnice iz Biograda na Moru gdje čine 98,06% budući da tek 3 naslova sa popisa spadaju u nebeletristiku. Sljedeći najveći udio beletrističkih naslova nalazi se na popisu knjižnice u Murteru sa 92,77%.

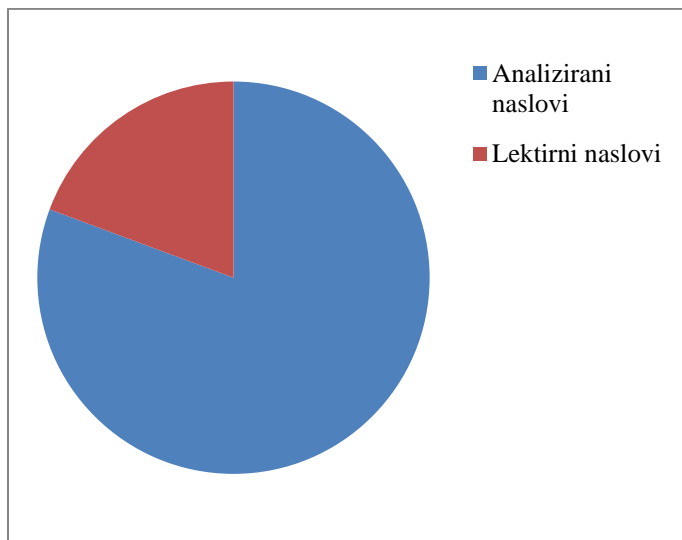
Grafikon 3. Udio beletrističkih i nebeletrističkih naslova - ukupan rezultat

Najviše nebeletrističkih naslova nalazi se na listi najposuđivanijih naslova knjižnice u Hvaru, gdje takvi naslovi čine visokih 27,65%. Preko 20% nebeletrističkih naslova nalazi se još samo na popisu knjižnice iz Gradca (21,15%).

U preostalim knjižnicama omjer beletrističkih naslova u odnosu na nebeletrističke uglavnom iznosi 80:20 u korist beletrističkih naslova, što se ujedno odnosi i na ukupan rezultat vidljiv na Grafikonu 3.

4.6.4. Udio lektirnih naslova

Pri odabiru kriterija prema kojima će se odrediti veličina uzorka posuđene građe, određena je brojka od 200 naslova kao dovoljno velik broj naslova koji bi mogli pokazati interes korisnika knjižnice ka kulturno raznolikim naslovima.

Grafikon 4. Udio lektirnih naslova - ukupan rezultat

Kao što je već rečeno, s tog popisa su izdvojeni lektirni naslovi, a u 4 knjižnice, Gradac, Klis, Murter i Tisno, u traženom periodu nije ni bilo posuđeno 200 različitih naslova, pa je tako ukupan broj naslova 1810, od čega je 350 lektirnih naslova, to jest 19,33%, prikazanih na Grafikonu 4.

Tablica 3. Udio lektirnih naslova - broj primjeraka po knjižnici

Knjižnica	Ukupan broj naslova	Lektire	Analiziranih naslova
Biograd	200	45	155
Dugopolje	200	89	111
Gradac	187	12	175
Hvar	200	30	170
Klis	110	17	93
Korčula	200	51	149
Murter	199	33	166
Novigrad	200	33	167
Pučišća	200	30	170
Tisno	114	10	104
TOTAL:	1810	350	1460

Kao što je vidljivo iz Tablice 3, najveći udio lektirnih naslova nalazi se na listi knjižnice u Dugopolju gdje čini 44,5% naslova. Lektire čine preko petine naslova na popisima knjižnica u Korčuli(25,50%) i Biogradu(22,5%).

U većini knjižnica lektire čine oko 15%, pa je takav slučaj sa knjižnicama u Hvaru (15%), Klisu (15,45%), Murteru (16,58%), Novigradu (16,5%) i Pučišćima (15%). Tek u dvije knjižnice lektire čine manje od 10% naslova, u knjižnici u Gradcu (6,41%) i Tisnom (8,77%).

4.7. Rasprava

Rezultati provedenog istraživanja djelomično su potvrdili hipoteze postavljene u istraživanju. Nažalost, prva hipoteza o tome kako korisnici knjižnica u manjim mjestima u Dalmaciji posuđuju kulturno raznoliku građu što se očituje u aspektima godina nastanka djela, države porijekla i tipa djela u potpunosti je potvrđena. Udio kulturno raznolike građe je gotovo pa zanemarujući. Najviše se posuđuje beletristička građa iz zemalja anglosaksonskog govornog područja, nastala iza 2000. godine.

I druga hipoteza je potvrđena. Analizom najposuđivanijih naslova postaju vidljivi korisnički interesi, pa tako i nedostatak istih za kulturno raznolikom građom. Naravno, analiza posuđene građe ne prikazuje u potpunosti izbor kulturno raznolike građe, budući bi za istraživanje stupnja kulturne raznolikosti fonda bilo potrebno primijeniti neku drugu metodu vrednovanja fonda. No, samom činjenicom da se na popisima pronalazi određen postotak autora koji potječu iz različitih zemalja, kao i da postoje naslovi koji potječu iz prethodnih vremenskih perioda, dokazuje se prisutnost takvih naslova unutar knjižnica. Ipak, naslovi koji bi svjedočili korisničkom interesu ka kulturno raznolikom sadržaju su brojčano nemoćni u odnos na anglosaksonske naslove novijeg datuma tiskanja, što opet samo po sebi govori o korisničkom interesu.

Treća hipoteza ovog istraživanja u fokus stavlja zemlju porijekla. Očekivano su na prvom mjestu Sjedinjene Američke Države. Hiperprodukcija popularnih žanrova na američkom tlu, sklonost domaćih nakladnika, kao i prepoznatljiv stil pisanja i okruženja prednosti su zbog kojih je s trona teško skinuti autore iz SAD-a. Također, ni naslovi koji pripadaju Velikoj Britaniji se ne razlikuju puno. Za potrebe ovog rada, naslovi koji porijeklom pripadaju SAD-u i Velikoj Britaniji su se razdvajali, budući da su to različite države s različitim kulturama, no u većini knjižnica se fizički i signaturom nalaze na istom mjestu, skupa sa naslovima iz Australije, Irske i Kanade. Kako bi se donio zaključak o slučajnosti ili

neslučajnosti posudbe autora anglosaksonskog govornog područja, točnije biraju li korisnici autore sukladno pojedinoj državi porijekla ili samo po pripadnosti govornom području, bilo bi potrebno provesti dodatna istraživanja, primjerice intervjui s korisnicima.

Ono što se pri postavljanju istraživanja nije očekivalo pa rezultati time više iznenađuju je visoki postotak posudbe građe iz Hrvatske. Naime, gledajući liste bestselera kao i najčitanijih djela u Hrvatskoj, pretpostavku o popularnosti hrvatskih autora nije bilo moguće potvrditi. Međutim, rezultati istraživanja pokazuju da veliki udio nebeletrističkih naslova potječe iz Hrvatske, što je logično budući da su takvi naslovi prilagođeni korisničkim potrebama u većoj mjeri nego li oni namijenjeni stranim tržištima, pa je shodno tome povećan broj naslova koji potječu iz Hrvatske.

Nije u potpunosti potvrđena niti hipoteza o popularnosti skandinavskih zemalja. I dok je na svakom od popisa bilo makar dvije skandinavske zemlje, u ukupnom poretku i broju, tek se Švedska nalazi na šestom mjestu, a Norveška na desetom. Metodološki gledano, ispravnije bi bilo gledati skandinavske zemlje kao jednu cjelinu, gdje se onda ukupan broj primjeraka penje na 65, što čini postotak od 4,4% i stavlja skandinavske zemlje na četvrto mjesto, jedno manje od predviđenog. Ipak, i udruživanjem u cjelinu, skandinavske zemlje ne postižu ni približan rezultat kao naslovi iz prve tri države, te je moguće zaključiti dvojako: ili je interes korisnika narodne knjižnice za naslovima iz skandinavskih zemalja opao ili je konkurencija prejak. Činjenica jest da je naslovima skandinavskog govornog područja teže doprijeti do čitatelja, ponajviše poradi problematike prijevoda. Interes za skandinavskim zemljama je relativno novijeg datuma, kako u nakladničkom, tako i u knjižničarskom i kulturnom svijetu te je stoga broj naslova koje knjižnica može ponuditi neminovno manji u odnosu na onaj američkog porijekla.

Kada su u pitanju ostale zemlje čiji broj naslova prelazi 1% ukupnog broja, riječ je uglavnom o zemljama zapadne Europe. Sa stajališta ovog istraživanja, teško je reći da su ti rezultati odraz interesa ka kulturno raznolikom građom. Naime, značajan udio naslova iz ovih zemalja pripada u kategoriju naslova za djecu. Način na koji djeca biraju naslove i napor koji je potrebno uložiti kako bi se iščitala kulturna raznolikost naslova za djecu²¹¹ ne svjedoče dovoljno o korisničkom interesu za specifično kulturno raznoliku građu.

²¹¹ Praksa većine narodnih knjižnica je kategoriziranje naslova za djecu u tri kategorije – slikovnice, knjige za djecu i knjige za mlade. Dok se većina beletristike na odjelima za odrasle dijeli sukladno signaturnim oznakama koje ukazuju na zemlju porijekla autora, knjige na dječjim odjelima nisu razdijeljene na taj način, pa korisnik mora uložiti dodatan trud kako bi doznao državu porijekla.

Manje od 1% ukupno analiziranih naslova potječe iz Japana, Brazila, Kine, Rusije, Danske i Turske. Ipak, pojedini se autori profiliraju kao popularni. Haruki Murakami i Paulo Coelho su svakako dva dominantna imena kao gotovo jedini predstavnici svojih zemalja na listi.

U konačnici, sve ostale zemlje svijeta, kada se izuzmu SAD, Velika Britanija i Hrvatska čine tek 28,97% ukupnog broja analiziranih naslova, točnije za 2,2% manje od SAD koji se nalaze na prvom mjestu. Ovakav je rezultat bio očekivan, te svakako govori o tome kako je interes korisnika za kulturno raznolikom građom prisutan, iako nije značajan.

Kada je riječ o četvrtoj hipotezi, ona je u potpunosti potvrđena. Barijeru koju korisnici imaju prema posuđivanju naslova koji su nastali prije novog tisućljeća, teško je preći. Većina naslova koji pripadaju drugoj vremenskoj kategoriji (druga polovica 20. stoljeća) u Hrvatskoj je prvi put tiskan iza 2000. godine te je on u pogledu hrvatskog tržišta „nov“ naslov. Takvo što se događa uglavnom s relativno novootkrivenim autorima, koji postignu zakašnjelu popularnost, te se njihovi naslovi prevode sa po 20 godina zakašnjenja u odnosu na prvo izdanje. Situacija je slična i u dječjoj beletristici, posebice za slikovnice.

S obzirom na rezultate koji donose poražavajući udio naslova koji pripadaju četvrtoj kategoriji, točnije naslovima koji su nastali prije početka 20. stoljeća, nameće se pomisao kako odabir ovih naslova nije motiviran korisničkim interesom prema naslovima koji su prvi put objavljeni prije 20. stoljeća, već slučajnim odabir. Ipak, treba uzeti u obzir kako su čak dvije knjižnice, u Klisu i Tisnom, osnovane u posljednje tri godine, te ukoliko starije naslove nisu prikupili donacijama, osim lektirnih naslova, u svom fondu teško mogu sadržavati vremenski gledano naslove nastale prije 20. stoljeća. Naravno, klasici se tiskaju i dalje, te ih nije problem pribaviti, no ukoliko će knjižničar staviti korisnički interes kao dominantan kriterij pri nabavi, postoji velika šansa da će takvi naslovi biti zapostavljeni pri nabavi.

Polovica analiziranih knjižnica započela je radom nakon 2000 godine. To su Klis, Tisno, Dugopolje, Novigrad i Gradac, pa se vrijeme otvaranja knjižnice svakako mora uzeti u obzir pri analizi rezultata. Izgraditi raznoliki fond imajući vremenski kriterij u vidu izrazito je teško. No, poticanje korisničkog interesa prema starijoj literaturi je nužno, s obzirom na to da se kulture pojedinog naroda mijenjaju i s obzirom na vremenske periode. Idealno bi bilo kada bi fond mogao odražavati i vremenski presjek kulturnog razvoja pojedinih država.

I posljednja hipoteza o većem postotku posudbe beletrističkih naslova u odnosu na nebeletrističke je potvrđena. Više od tri četvrtine posuđivanih naslova su beletrističkog tipa. Ovakvi rezultati ne iznenađuju budući je beletristika temeljna vrsta literature u fondu

narodnih knjižnica. Ipak, ne može se reći da se nebeletrističke zbirke u narodnim knjižnicama ne grade kulturno raznoliko. Kao što je već spomenuto, dobar dio naslova je prilagođen hrvatskom tržištu, no upravo pomoću nebeletrističkih naslova različite kulture najlakše dolaze do korisnika. Stanovit interes za nebeletrističkim naslovima u malim dalmatinskim knjižnicama ipak postoji i nije zanemariv što se vidi iz rezultata ovog istraživanja. Naravno, to više dolazi do izražaja u onim knjižnicama gdje je broj posudbi manji, pa je veliki dio naslova i bio posuđen tek jednom. U knjižnicama gdje se na mjesečnoj razini posudi veći broj naslova, jednom posuđeni nebeletristički naslovi ne mogu doći do izražaja. Rijetko koja knjižnica posjeduje više od jednog primjerka nebeletrističkog naslova, pa je i to razlog što se ne nalaze visoko na listi najposuđivanijih naslova, budući se isti formira po broju posudbi. Potonje je ujedno i glavni problem narodnih knjižnica u malim dalmatinskim mjestima. Kako bi naslov imao šansu biti posuđen više puta u vremenskom periodu od jednog mjeseca, poželjno je da knjižnica u posjedu ima mnogo više od jednog primjerka. Međutim, za neke knjižnice to je financijski i prostorno neizvedivo. Stanje je takvo ne samo za nebeletristiku, nego čak i za jako popularne beletrističke naslove.

U ovome se radu pokušalo povezati interes korisnika i stanje fonda. Broj posudbi nije nužno najvažniji kriterij, što se vidi i iz činjenice da u ponekim knjižnicama nije ni bilo 200 različitih posuđenih naslova u traženom periodu, na temelju čega se može zaključiti da je tom brojkom obuhvaćen sav interes korisnika, ne samo onaj za popularnim naslovima. Budući je broj stanovnika većine analiziranih mjesta na donjoj granici koja je uzeta pri ovom istraživanju (2000) ispada da je broj aktivnih korisnika u takvim mjestima manji od 10%, što je u usporedbi sa navedenih 77,9% koji su u mogućnosti se služiti nekim oblikom narodnog knjižničarstva na razini države,²¹² uistinu poražavajući rezultat, ne samo gledajući kroz temu ovog rada, nego kroz tematiku čitanja i korištenja knjižnicom općenito.

Konačno, udio lektirnih naslova od 19,33%, iako nespomenut u hipotezama, je manji od očekivanog. Iako je teorijski dio ovog rada dokazao da je uloga knjižnica multidimenzionalna i prelazi uloge lektirnog stacionara, činjenica jest da djeca i mladi mahom posuđuju lektirne naslove u narodnim knjižnicama. Među naslovima koji i jesu posuđivani sa tog odjela, udio naslova za mlade je manji od 1%. Stoga je udio lektirnih naslova realan, iako se mora komentirati kako su kriterijem posudbe, lektirni naslovi redovito na prvih 10 mjesta. Kada bi se broj naslova pretočio u broj primjeraka posuđene građe, sa sigurnošću se može reći

²¹² Usp. Leščić, Jelica. Navedeno djelo, str. 192.

kako bi udio bio značajno veći. Jednako tako, kada bi se isti podaci gledali na godišnjoj razini, broj prvih mjesta koje bi zauzimale lektire bio bi još veći.

Zaključak

Da je kulturna raznolikost postala ciljem kulturne politike, slaže se većina teoretičara. Balansirana prisutnost različitih kultura, kako onih koje postoje na području djelovanja tako i nepoznatih kultura s drugog kraja svijeta, postala je imperativ uspješnog poslovanja svih kulturnih ustanova. Ovaj je rad pokušao istražiti vrednuje li prosječan korisnik narodne knjižnice kulturnu raznolikost pri odabiru naslova. Kao metoda vrednovanja fonda izabrana je metoda analize posudbe zato što direktno govori o korisničkom interesu. Nažalost, ista nije u mogućnosti prikazati neispunjene korisničke zahtjeve, kao ni njihovu nezadovoljnost uslugom ili fondom, što su joj ujedno i glavne kritike od strane struke. Ovo istraživanje otvara mogućnosti novih istraživanja koja bi išla u pravcu otkrivanja u kolikoj se mjeri posuđeni naslovi čitaju, gdje glavni kriterij ne bi bio kriterij posudbe, već kriterij čitanosti, što bi uistinu stavilo korisnika u fokus istraživanja.

Hipoteze da korisnici narodnih knjižnica, a u ovom su istraživanju to korisnici narodnih knjižnica u malim dalmatinskim mjestima, ne čitaju kulturno raznoliku građu, potvrđena je u potpunosti. Kao prvi uzrok tome nameće se zaključak da korisnici ispred kulturne raznolikosti stavljaju druge kriterije kojima biraju naslove koje će pročitati.

Pretpostavlja se kako je upravljanje fondovima narodnih knjižnica u malim dalmatinskim mjestima u posljednje vrijeme stavilo naglasak na održavanje kulturno raznolikog fonda, uvažavajući aktualne preporuke knjižničarske i kulturne struke, te se nabava novih naslova vodi politikom različitih kulturnih utjecaja. Stoga se kao potencijalni uzrok ovakvih rezultata odbacuje mogućnost nedostatka kvalitetnih kulturno raznolikih naslova unutar fonda, dok bi mali broj primjeraka, s kojim se bori većina malih knjižnica, već mogao biti jedan od razloga. Prosječan korisnik narodnih knjižnica pri odabiru naslova više cijeni kriterij popularnosti i učestale posudbe, nego što li traži naslove iz njemu nepoznatih kultura. Ipak, kulturna raznolikost nije nešto što korisnicima smeta, niti ih opterećuje. Pravilna prezentacija naslova i izgradnja poveznice sa korisnicima već poznatim naslovima i kulturama su ključni faktori pri promociji kulturne raznolikosti. Značajnu ulogu pritom igra autoritet knjižničara i njegove preporuke.

Način na koji se naslovi promoviraju unutar knjižnice najčešće igraju veliku ulogu pri posudbi. Načina je mnogo, od uvrštavanja na listu preporuka do organiziranja radionica sa upoznavanjem različitih kultura, kao i gostovanja autora i direktnih preporuka. Ključnu ulogu u ovakvom promicanju ipak imaju knjižničari, koji su dužni na zanimljiv, ali nenametljiv način promovirati vlastiti fond. Najvažniji postupci u tom procesu su analiza zajednice i

vrednovanje. Svakom kvalitetnom vođenju knjižnice okosnicu čini redovita provedba vrednovanja vlastita poslovanja, te prihvaćanje rezultata kao objektivnih uputnica kako daljnje postupati sa problemima na koje nailaze.

Rezultati ovog istraživanja nisu zadovoljavajući i ukazuju na velike mogućnosti za poboljšanje u izgradnji i promociji fonda. Iako je zadovoljavanje korisničkog interesa jedan od osnovnih kriterija pri izgradnji fonda, on ne može biti jedini i primarni kriterij. U slučaju izgradnje fonda isključivo na temelju korisničkih interesa rezultat bi bio monoton, jednoobrazan fond. Kulturna raznolikost mora postati jedan od kriterija pri izgradnji zbirke u narodnim knjižnicama. Ujedno, kulturna raznolikost i književni značaj su primjereni kriteriji za zbirku koja korisnicima omogućava kontakt s drugim kulturama i podizanje tolerancije prema istima. Od građana se očekuje da prihvaćaju tuđe različitosti, a kako bi to bili u mogućnosti, nužno je da se s njima prvotno upoznaju.

Literatura

1. Balog, Antal. Poslovanje knjižnica u zadaći prikupljanja sredstava. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 3/4(2010), str. 42-65.
2. Buckland, M.K. The purposes of collections. 2000. URL: <http://people.ischool.berkeley.edu/~buckland/purpose.html> (2017-3-15)
3. Cifrić, Ivan. Imperij ili zajednica? Homogenizacija i raznolikost kultura u kontekstu globalizacije i identiteta. // Društvena istraživanja 17, 4-5(2008), str. 773-797.
4. Clayton, P.; Gorman, G.E. Managing information resources in libraries: collection mangement in theory and practice. London: Library Association Publishing, 2001.
5. Čačić-Kumpes, Jadranka. Politike reguliranja kulturne i etničke različitosti: o pojmovima i njihovoj upotrebi. // Migracijske i etničke teme 20, 2-3(2004), str. 143-159.
6. Darovi za zbirke: smjernice za knjižnice. Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela Conspectus. Međunarodna posudba i dostava dokumenata : načela i smjernice za postupanje. Model nacionalnog pravilnika za međuknjižničnu posudbu. Zagreb, Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.
7. Državni zavod za statistiku. <https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm> (2017-11-5)
8. Evans, E.G., Saponaro, M.Z. Developing library and information center collections. London, Libraries Unlimited, 2005.
9. Gradska knjižnica i čitaonica Hvar. <http://www.knjiznicahvar.hr/o-knjiznici/pravila/> (30.11.2017)
10. Goodreads. <https://www.goodreads.com/> (2017-11-30)
11. Goodreads, informacije o nama. <https://www.goodreads.com/about/us?rel=nofollow> (2017-11-5)
12. Gorman, Michael. Postojana knjižnica : tehnologija, tradicija i potraga za ravnotežom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006.
13. Hebrang Grgić, Ivana. Dar kao način izgradnje zbirki u hrvatskim narodnim knjižnicama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 3(2011), str. 95-106.
14. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. / Christie Koontz i Barbara Gubbin. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

15. Ille, Jagoda. Dom, posao, nešto treće: knjižnica kao „treći prostor“. // Narodne knjižnice kao treći prostor : zbornik radova 9. savjetovanja za narodne knjižnice, Zadar. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2013.
16. Johnson, Peggy. Fundamentals of collection development and management. London: Facet publishing, 2014.
17. Knjižnice Grada Zagreba. <http://www.kgz.hr/hr/za-knjiznicare/koordinirana-nabava/2023#nabavaknjiga> (2017-7-13)
18. Leščić, Jelica. Hrvatske narodne knjižnice u godini 2011. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 3-4(2013), str. 189-216.
19. Majstorović, Zagorka. Čelić-Tica, Veronika. Leščić, Jelica. Strategijski plan razvoja knjižnica: s posebnim osvrtom na zadaće Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 1-2(2013), str. 35-70.
20. Majstorović, Zagorka. Ivić, Kata. Izgradnja zbirke u sveučilišnom knjižničnom sustavu: model. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 3(2011), str. 43-67.
21. Martek, Alisa. Konzorcijska nabava u Hrvatskoj: stanje i perspektiva. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 3(2011), str. 79-94.
22. Maruna, Marina. Analiza razmjene publikacija u Knjižnici Arheološkoga muzeja Zadar. // Diadora: journal of the Archaeological Museum in Zadar 28, (2015), str. 275-294.
23. Ministarstvo Kulture. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=15952> (2017-7-13)
24. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. <http://www.nsk.hr/normativna-baza-nacionalne-i-sveucilisne-knjiznice-u-zagrebu-postala-dijelom-virtualnoga-skupnog-kataloga-viaf/> (2017-11-5)
25. Narodne knjižnice, Portal narodnih knjižnica. <http://www.knjiznica.hr/knjiznice/zupanija/8> (2017-11-5)
26. Nebesny, Tatjana. Otkup knjiga kao način nabave u narodnim knjižnicama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 3(2000), str. 57-78. URL: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/nebesny_otkup.htm (2017-4-17)
27. Nebesny, Tatjana. Švob, Mira. Izgradnja knjižne zbirke u narodnim knjižnicama. URL: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/nebesny_svob.pdf (2017-2-10)
28. Novak, Helena. Narodne knjižnice i recesija–ili depresija? // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 4(2011), str. 225-252.
29. Pejić, Ilija. Narodne knjižnice na kraju 20. stoljeća. Bjelovar: HPKZ Bjelovar & Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar, 2000.

30. Petr Balog, Kornelija. Prema kulturi vrednovanja u visokoškolskim knjižnicama. Osijek : Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku ; Filozofskifakultet u Osijeku, 2010.
31. Pravilnik o reviziji i otpisu knjižnične građe. 2002. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/308262.html> (2017-2-13)
32. Ranaivoson, Heritiana. Does the consumer value diversity? How the economists' standard hypothesis is being challenged. (2012). URL: https://www.researchgate.net/profile/Heritiana_Ranaivoson/publication/256041752_Does_the_Consumer_Value_Diversity_How_the_Economists'_Standard_Hypothesis_is_Being_Challenged/links/5631fe4b08ae506cea67f95b.pdf (2017-7-10)
33. Ranaivoson, Heritiana. Measuring cultural diversity: a review of existing definitions. // Recuperado el, 2007, 23. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/5098/fc0787b4071be42136918fe78f210303376a.pdf> (2017-7-10)
34. Stanczyszyn, Kath. Birmingham libraries stop buying books. 12.8.2015. <http://www.bbc.com/news/uk-england-birmingham-33878844> (2017-7-13)
35. Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 58(1999). Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/270810.html> (2017-2-10)
36. Strategija razvoja narodnih knjižnica do 2015. URL: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2014/01/Strategija-razvoja-narodnih-knji%C5%BEnica.pdf> (2017-2-10)
37. Šušak Lukačević, Mirna. Hasenay, Sanda. Šuvak-Pirić, Ivana. Izgradnja zbirke periodike razmjenom časopisa Mathematical communications u knjižnici odjela za matematiku Sveučilišta u Osijeku. // Knjižničarstvo, glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje 17, 2(2013), str. 57-74.
38. Tadić, Katica. Rad u knjižnici. Opatija : Naklada Benja, 1994.
39. Tuškan Mihočić, Gorana. Mjerenje uspješnosti poslovanja u narodnoj knjižnici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 4(2012), str. 211-224.
40. UNESCO-ova Univerzalna deklaracija o kulturnoj raznolikosti. URL: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13179&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (2017-3-15)
41. Uzelac, Aleksandra. Digitalna kulturna dobra u informacijskom društvu između javne domene i privatnog vlasništva. // Medijska istraživanja 10, 1(2004), str. 37-53.

42. VIAF – The virtual international authority file. <https://viaf.org/> (2017-11-30)
43. Wikipedija, Dalmacija. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Dalmacija> (2017-11-5)
44. Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997) URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/267274.html> (2017-2-10)

Abstract

Library collections in smaller Dalmatian public libraries: the aspect of borrowing

Promoting cultural diversity is one of the main tasks of the public libraries. Cultural diversity in libraries implies a balanced distribution of different cultures through a carefully elaborated collection development and management plan. The research part of this paper places the user's interest in cultural diversity in the focus, regarding the aspects of the country of origin, the year of the first edition and the publication type (fiction or non-fiction). The method that was used is loan analysis, which is in the opinion of the profession a suitable method of investigating the user's interest. The specificity of this research is the selected sample of public libraries in small Dalmatian places, where public libraries are indeed the center of cultural events and influences. The research has shown that library users in smaller places in Dalmatia borrow culturally non-diverse materials. The most popular authors are from the United States, Croatia and Great Britain. When it comes to the aspect of the year of the first edition, more than three quarters of the analyzed titles were printed after the year 2000. Taking into account the publication type, fiction titles were borrowed six times more than non-fiction. There is a significant proportion of titles required for reading in schools, which appeared in the lists of the most borrowed materials in the May 2017, whose total percentage is 19.33%. This research has shown that the interest of average public library users in small places towards culturally diverse material is inconsistent with the efforts of international cultural organizations in promoting cultural diversity.

Keywords

Cultural diversity, public libraries, collection development, user interest, Dalmatia, collection evaluation, borrowing of material